

TANÁRI SEGÉDLET – 4. ÉVFOLYAM

Készítették

Szabóné Dr. László Lilla: Bevezető az évfolyam anyagához; Valláspedagógiai szempontok, óravázlatok és további ötletek a tankönyv és munkafüzet leckéihez

Szabóné Zimányi Noémi: A leckék teológiai alapjai

Kustárné Almási Zsuzsanna: Báb- és dráma leckefeldolgozások, a bábozás módszertana

A további ötletek gyűjtésében részt vett:

Énekjavaslatok: Draskóczy Balázs, Mórocz Ildikó

Nyelvi lektor: Magyar Ágnes

BEVEZETŐ AZ ÉVFOLYAM ANYAGÁHOZ

Készítette: Szabóné Dr. László Lilla

I. AZ ÉVFOLYAM TEMATIKÁJA: ISTEN A MI KIRÁLYUNK

Az év nagy témakörei:

A bevezető leckékben a tanév fő üzenetét alapozzuk meg. A Kit és mit követek? kérdés és a gyökerek feltérképezése segít az év központi témájának és szimbólumának előkészítésében. Istenre királyként tekinthetünk, az Ő országához tartozhatunk, ha az Ő úrsága, uralma határozza meg életünket. A gyökereink, elődeink a múltunkat jelenítik meg, amivel Isten előtt állunk. Jövőnk Isten ígérésében van elrejtve. Mindezekkel vagyunk már most a jelenben az Atya szeretetében és hatalmában: „*Jöjjetek, Atyám áldottai, örököljétek az országot, amely készen áll számotokra a világ kezdete óta.*” Mt 25,34

Az első tematikai egység a harmadikos évfolyam ószövetségi történeteit folytatja tovább: Isten népe az új hazában. A vándorló nép új hazát kap, ahol Isten gondoskodik róluk, nemcsak egy földi országot, hanem vezetőket is ad. A bírák, majd Ruth története után Saul, Dávid és Sámuel királyságához kapcsolódva az elhívás, a küldetés, a feladatvégzés, a hatalom, a felelősség és igazságosság és a szolgálat kérdéseit járjuk körül. De ugyanebben az anyagrészen kap helyet a barátság témája Dávid és Jónátán történetével.

A második tematikai egység Jézus királyi méltóságában és az emberekért végzett szolgálatában megmutatkozó hazáról, az Isten országáról, és az Istennel való kapcsolatunkról szól. Jézust királyként üdvözik virágvasárnapon Jeruzsálemben, de ő a szolgálatot és alázatosságot állítja az emberek elé, mint a királyi uralom legfőbb erényeit. Isten országában egészen más értékek rajzolódhatnak ki. Jézus tettei és tanításai ezekre világítanak rá: örök élet, alázat, szolgálat, adakozás, Isten dicsőítése. Ezeket a fogalmakat járjuk körül a bibliai történetekkel és példázatokkal, illetve itt kapott helyet Szenczi Molnár Albert személye és a bibliafordítások témája.

Az ünnepek leckékben további, az ünnepi időkhöz kapcsolható leckékkel ismerkedünk meg. A tankönyvben helyet kapó, korábbi évek grafikái segítségével felidézhetjük az ünnep alap üzeneteit hordozó történeteket is. A nagypénteki események az engedelmisség-engedetlenség, az indulataink-szavaink felelősségére világítanak rá. A pünkösd mellett pedig egy újabb ünnepet vezetünk be, Jézus mennybemenetelét, áldozócsütörtököt.

II. A HITTANKÖNYV-CSALÁD (TANKÖNYV, MUNKAFÜZET, TANÁRI SEGÉDLET) KONCEPCIÓJA ÉS HASZNÁLATA

A negyedik hittankönyv-család, akárcsak a korábbiak tankönyvből, munkafüzetből és az online elérhető tanári segédletből áll. Leghatékonyabban ezek hármában használható.

Tankönyvi koncepció

A tankönyvben található bibliai történetek és olvasmányok, a hozzájuk kapcsolódó illusztrációk és további ablakok alkotják az éves tananyag vázát. A törzsanyag leckéit számozva találjuk meg, míg a kiegészítő, tematikus órákat olvasmány elnevezés alatt. Ez utóbbiak az egyházi iskolákban kötelezőek, de a gyülekezeti hittanoktatásba is válogathatunk belőle a szabad órakeret terhére.

A tankönyvben található fő részek funkciói:

- a) Történetleírás: A történetek a tanári segédletben található célkitűzésekhez igazodva és a gyermekek korosztályos jellemzőit figyelembe véve beszélnek el az adott bibliai szakaszt. A rövidségük lehetővé teszi, hogy a gyermekek órán dolgozzanak vele, vagy otthon elolvassák. Az óravázlat javaslatokban a hittanokat a történet szabad elmondására bátorítjuk a könyvben található szöveg nyomvonalán, azt kiegészítve, színesítve az élő szó lehetőségeivel. A történetekben dőlt betűvel szedett részek a Biblia (RUF, 2014.) szó szerinti szövegét tartalmazzák.
- b) Feladattár (zöld ablak): az egyes történetekhez és leckékhez a tankönyvi anyaghoz kapcsolódóan, közösen elvégezhető feladatokat tartalmaz. Motivációs célzatúak, beszélgetés indítóak, vagy az óra anyagának elmélyítését célozzák meg.
- c) Tudod-e? (homokbarna színű ablak): Az adott témához kapcsolódó további ismereteket, illetve olyan teológiai összefoglalásokat tartalmaz, mely a gyermekek szintjén fogalmazza meg a felmerülő legfontosabb teológiai kérdéseket, így alkalmas arra, hogy a gyermeknek és a szülőknek egy alapot adjon a keresztyén hit ismereteiben való tájékozódáshoz.
- d) Aranymondás (fehér ablak, arany betű): az adott lecke üzenetéhez javasolt aranymondást ebben a formában jelenítettük meg.

A munkafüzet koncepciója

A munkafüzet a tanórai feldolgozáshoz, illetve otthoni önálló munkához, elmélyítéshez, ismétléshez, memorizáláshoz kínál anyagokat. Az évfolyam számára két munkafüzet került kiadásra, a heti egy órás gyülekezeti hittanoktatás számára MFGY (Gyülekezeti munkafüzet) kóddal, illetve a heti két órás egyházi iskolában végzett hittanoktatáshoz MFEI (Egyházi iskolai munkafüzet) kóddal.

Az MFGY minden számmal ellátott leckéhez biztosít feladatokat, az MFEI az olvasmányokhoz is „olvasmányfeldolgozás” címmel. Ebben részösszefoglalás is található a hosszabb tematikai egységhez. A tanári kézikönyv óravázlataiban több munkafüzeti feladat feldolgozását megtaláljuk. Ugyanazt a feladatot a csoporttal interaktívan a táblánál, a teremben, szemléltető eszközökhöz kapcsolva oldhatjuk meg, hogy a gyermekek az egyes feladatokat ne papíralapon, hanem a térben mozogva, interaktívan oldhassák meg. Ezekben az esetekben a tanári kézikönyvben mindig megtaláljuk, hogy a feladat a munkafüzetben is elvégezhető.

A tanári segédlet koncepciója

A tanári segédlet teljes mértékben a hittanoktatók és a lelkipásztorok munkáját célozza meg gondolatébresztőként, ötlettárként, segédanyagként, háttéranyagként.

Tartalmaz egy tematikai bevezetőt az adott évfolyamhoz és egy fejlődéslélektani sajátosságokat összefoglaló részt az adott korosztályhoz. Minden leckéhez található egy teológiai alapvetés az adott bibliai történethez vagy témához, ennek valláspedagógiai megvilágítása, egy minimum és optimum követelmény-javaslat, főhangsúly hármas tagolásban (kognitív cél, affektív cél, pragmatikus cél) és óravázlat az egyes tanórák (gyülekezeti, egyházi iskolai) differenciálásával. Ezek az anyagok összhangban vannak a tankönyv és munkafüzet anyagaival, de tartalmazzak további ötleteket és feldolgozási javaslatokat is. A „további ötletek” rovat egy-egy téma más szempontú megközelítését is lehetővé teszi, a „munkafüzeti instrukciók” pedig a feladatokhoz adnak segítséget, a megoldáshoz, vagy a következő feladat bevezetéséhez, esetleg a tanítás folyamatában.

Az egyes történetekhez, témákhoz kapcsolódó óravázlatokon és óratervezeteken túl az egyházi hittanoktatásban biztosított szabadon tervezhető órákra nem készültek külön tervezetek, hanem azok a további ötletek alapján, illetve az iskola és a hittanoktató által betervezett alternatív események, órák tematikája alapján alakíthatók ki.

III. A KOROSZTÁLY TIPIKUS ÉS VÉLHETŐ ÉLETKORI SAJÁTOSSÁGAI A FEJLŐDÉSLÉLEKTAN OLDALÁRÓL

a. Testi jellemzők

A negyedikes gyermekek iskolakezdéstől vagy családi adottságok alapján vagy még mindig egy kisiskolás gyermek formáját mutatják, de meglehet, hogy már elkezdődtek a prepubertás korban jellemző változások. Már nem annyira aktívak, sőt lassanként jelentkeznek náluk a kamaszkori 'lustaság', szívesen elüldögélnek, szeretik a passzív időtöltést is. Ennyi idős korra a tanórai részvétel és figyelem sem jelent gondot nekik, nem annyira mozgékonyak. A figyelmük viszont még mindig rövid ideig tartható fenn, fontos a folyamatos motiváció. Éppen ezért továbbra is nagy szükségük van a mozgás és a szellemi munka váltakozására a figyelem fenntartásának érdekében, ugyanakkor már mozdulataikban, társaikkal való érintkezésben megjelenik a szégyenlőség, visszafogottság. A mozgásos feladatokban inkább a szabály, a csapatjátékokat és az ügyességi játékokat részesítik előnyben.

Ekkorra már magabiztossá válnak a bonyolultabb mikro mozgásokban, az írásuk is ütemes és folyamatos, így a nehezebb rejtvények, gondolkodtató kitöltős feladatok, rajz és a kézművesség különböző formái különösen alkalmasak ebben az életkorban az elmélyült munkához és foglalkoztatáshoz. Az alább található óravázlatokban mind a mikro, mind a makro mozgásokra találunk az egyes leckéknél javaslatokat, ötleteket.

b. Személyiségfejlődés

Negyedikben már nem beszélhetünk teljes általánosságban a freudi ösztönnyugvásról. A gyermekek figyelme a külső világról lassanként ismét befele fordul. A prepubertásban ez jellemzően a 'titok'-ban gyökerezik. A gyermekek kezdik felfedezni a saját, senkivel meg nem osztott világ varázsát, különlegességét, és egyre inkább igényük is lesz rá. A lányok leginkább titkos könyvet írnak, titkos csapatokat, köröket alkotnak. A fiúk a jelszóval, jelmonddal, saját névvel, szimbólummal ellátott csapatokban, számítógépes játékközösségekben élik meg ezt az igényüket. Egyfajta átmeneti korszak ez. Ők a legnagyobbak az alsó tagozatban. Már figyelik a nagyobbakat, a felsősöket, ugyanakkor még bele tudnak felejtkezni a kisiskolások játékába. Még tetten érhető az eriksoni, szakaszos modellben található teljesítménykényszer a kisebbségi érzéssel szemben, de a legtöbbet ezt lassanként meghaladják. Megtaláljuk a kisiskolásokra jellemző tényezőket, mint a szorgalom, a kreativitás, teljesítménycentrikusság, gyűjtögetés, információéhség, memorizálás, felfedezés, az eszközök alkalmazása fölötti biztonságérzet. Ugyanakkor már vannak gyermekek, akik az identitáskeresés irányába indulnak el.

Ebben az életkorban már kiütözik, ha valamelyik gyermek elakadt a korosztályos fejlődésében. Ha még mindig nagyon erősen dolgozik benne a kudarctól való félelem, a kisebbségi érzés miatti frusztráció, akkor valószínűleg a gyermeknek nem sikerült megélnie a teljesítmény, az alkotás öröme és a kudarc, elengedés közti egyensúlyt. Vagy saját maga, vagy mások túlzott elvárásai határozzák meg a feladatvégzését, amelyek gátolják abban, hogy kibontakozhasson a maga képességeivel és értékeivel. Az ilyen gyermek nagy hátránnyal és sok lelki görcsrel kezdi a felső tagozatot, nehezen néz szembe önmagával, éppen emiatt pedig nehezen válik le a gyermekkorról.

A hittanórán a gyermek a maga személyiségével, elakadásaival lehet jelen. A hittanóra közösségében megtapasztalhatja, hogy a negatív érzelmeivel, átéléseivel, nehézségeivel együtt jöhet. Önmaga lehet, mert ez az óra nem a teljesítményről, hanem a minket teremtő és elfogadó Istenről és a testvérek szeretetközösségéről szól, ahol mindenkinek helye van. Ebben az elfogadó és szeretetteljes közegben, ha a gyermeket felszabadítjuk a teljesítménykényszer nyomása alól, az amúgy nehezen motiválható, vagy a nehezen fegyelmezhető, a többi órán tanulási vagy magatartásproblémákkal küzdő gyermek is megtalálhatja azt a biztonságot, felüdülést, amiben pozitív átélései lehetnek mind önmagára, mind a közösségi kapcsolatokra nézve. Ezt az üzenetet hordozza a tanév központi fogalma és szimbóluma, Isten országa, Isten királysága is. Ebben az országban mindenkinek helye van, mert nem a teljesítményünk alapján, hanem az Istennel való szeretetkapcsolat alapján tartozunk oda.

c. Érzelmi jellemzők

Ebben a korszakban már nemcsak a teljesítménymotiváció, és ebből eredendően a kudarctól való félelem, ami meghatározhatja érzelmi hullámzásukat, hanem az önmagával és másokkal megélt kapcsolat is meghatározó. Ahogy egyre inkább fordul önmaga és belső világa felé a gyermek, úgy találkozik azokkal az egyre differenciáltabb másodlagos érzelmekkel, amelyek a kapcsolatok sokszínűségéből erednek. Az évfolyam tematikája, az Isten országához való tartozás egy olyan biztos kapcsolatot jelent, ami nincs kitéve emberi gyengeségnek, csalódásnak, így az egy fontos alappá, háttérre lehet a gyermekkorban jellemző kapcsolati változásoknak.

A negyedik gyermek már egészen jól uralkodik az érzelmei fölött. Csökken az érzelmi labilitás, visszafogottabb érzelmi megnyilvánulások jellemzők, van, amit csak belül, önmagában él meg. Ez a változás párhuzamosan halad azzal, hogy egyre inkább képes gondolkodni az érzelmekről, és tudja tudatosítani azokat önmagában, ami megint az azokon való uralkodást támogatja. Ebben a folyamatban segít, ha hozzájárulunk az érzelmek differenciálásához mind az azokról való beszélgetéssel, gondolkodással, mind a zsigeri működés tudatosításával (Mit érzel a testedben ilyenkor? Pl. fojtogat a sírás, gombóc van a torkomban, görcsbe áll a gyomrom...). Az érzelmek összekötése a zsigeri működéssel a tudatosítás további módjait, a tudatosítás által pedig az önuralom fejlődését teszi lehetővé.

Az érzelmi neveléssel elősegíthetjük az önértékeléshez, a társas kapcsolatokhoz és az Istenkapcsolathoz tartozó negatív és pozitív érzelmek felismerését, azonosítását (szégyen, gőg, bűnbánat, felszabadultság, stb.) Ebben az életkorban a magasabb rendű érzelmek között különös jelentőséggel bírnak az erkölcsi és az intellektuális érzelmek: igazság mindenek fölött, tudás mindenek fölött. Ezeket is az önmagukról kialakított képhez illesztik, így fontos megerősíteni bennük az ezekhez kapcsolódó pozitív érzelmeket is.

d. Kognitív jellemzők:

Ezt a korszakot még mindig a konkrét-műveleti gondolkodás jellemzi, bár mind a matematika, mind a nyelvtan, mind a környezetismeret anyaga már komoly absztrakciókkal dolgozik. A gyermek képes fejben, belső képek segítségével műveleteket végezni, de még csak a korábban konkrétan lejátszott cselekvések alapján. Képes konkrétumok általánosítására, osztályozására és oksági összefüggések logikus strukturálására, de szüksége van a konkrét folyamat végigkísérésére.

Éppen ezért a Biblia világát továbbra is konkrétumokban tárjuk fel, és ne általánosságban! Konkrét helyeket, tárgyakat, szereplőket, tulajdonságokat, érzéseket megfogalmazó, a gyermek tapasztalatára építő történetmondás, konkrét példák és képek segítségével kiábrázolt hitigazságok igazítják el a gyermeket ebben az életkorban. Minél kevesebb legyen az elvont

teológiai és hitbeli fogalom! Próbáljuk meg azokat is hasonlatokkal, konkrét képekkel érthetővé tenni!

A gyermek gondolkodásában egyre kevesebb a szubjektív elem. Túlsúlyba kerül az utánzás, a valósághoz, konkrétumokhoz való igazodás, amit a rajzok mind realistább megjelenésében is megfigyelhetünk. Az öröme helyett a valóságelv az elsődleges, vagyis az igaz fogalma. Ezt összefoglalóan kritikai realizmusnak nevezzük, ami jellemzi a bibliaolvasásukat is. Egyre konkrétan és tudatosabban keresik emiatt a bibliai történetekben is azt, ami valóság alapú, ami kortörténetileg bizonyítható, és azt, ami ma is lejátszódhat, velük is megtörténhet, vagyis mai bizonyágtételek bizonyítják.

Itt is említést kell tennünk a kognitív fejlődéslelektan újabb eredményeire, amelyek az idegéletani kutatásokra támaszkodnak. A fejlődés folyamán mindent, az agyi struktúrát is (amely szinapszisok létrehozásával történik) azok a tapasztalatok alakítják ki, amit az agy tulajdonosa tapasztal, vagyis lát, hall, szagol, tapint, ízlel. Az agy először a szükségesnél több szinapszist fejleszt ki mindenütt, majd a legtöbb üzenetet adó szinapszist megerősíti, a többiek elgyengülnek, elhálnak. Ez a szelektálódás körülbelül tízéves kortól kamaszkorig terjed. Az agy csak azokat a szinapszisokat hagyja meg, amelyekre valóban szükség van. Ebből következik, hogy az agy nem csak a velünk született program mentén strukturálódik. Fejlődését a tapasztalat és a környezet irányából érkező ingerek ugyancsak meghatározzák. A szinapszisok huzalozása a gyermeket ért tapasztalatok és átélések folytán alakul. Amilyen irányból gyakoribb és intenzívebb ingereket kap, abba az irányba fejlődik tovább. Ennyiben egyes kognitív képességek az agy strukturálódása során egy adott környezeti felállásban megerősödhetnek, mások pedig meggyengülhetnek. Ez a folyamat teszi lehetővé a területspecifikus tudást.

Ez magyarázza az egyes gyermekek kiemelkedő teljesítményét egyes területeken, illetve a hittan csoportok különbségét attól függően, hogy vallásos családból származó gyerekek vagy a vallással csak az iskolában találkozó gyermekekkel foglalkozunk, illetve egyházi iskolában vagy állami iskolában tanítunk-e hittant. A különböző csoportok és gyermekek más-más megközelítést és tanítást igényelnek, de mindegyikre igaz, hogy ennek az időszaknak nagy jelentősége van. A gyermek ebben a korban még nyitott, tudása strukturálható, gondolkodása formálható az egzisztenciális, az emberlét alapjait érintő kérdések, vagyis a teológiai témák mentén is. Éppen ezért ebben az időszakban különösen fontos, hogy teret adjunk, és segítsünk a gyermekeknek kifejezni önmagukat, feltenni kérdéseiket, gondolkodni és érvelni az élet nagy kérdésein. Ezt erősíthetjük, motiválhatjuk, de pedagógusi közömbösséggel vissza is szoríthatjuk. Fontos, hogy a gyermek őszintén megfogalmazhassa átéléseit, tapasztalatait, kérdéseit, kétségeit akkor is, ha az nem egyezik azzal a teológiai látással, ahova vezetni akarjuk őket. Nem egyetlen óra, hanem több év folyamán kell vezetnünk őket a hitbeli kérdésekben, így különösen fontos, hogy a gyermek elfogadottnak érezhesse magát a gondolataival, valós érzéseivel együtt, és onnan indítsuk az átadandó ismeretet, illetve a gondolkodás és attitűdformálást, ahol a gyermek vagy a csoport épp van.

e. Erkölcsi jellemzők

Az erkölcsi fejlődés a heteronóm, külső szabályrendszerhez alkalmazkodó erkölcsiségtől az autonóm, belsővé vált erkölcsiség felé halad. A negyedik gyermek még mindig erősen a felnőttek által meghatározott erkölcsiség talaján áll, de már képes belsővé tenni a kívülről kapott szabályokat. Igaz, még nem belső meggyőződésből, hanem a szülő, nevelő odaképzésével. A fent leírt valóság- és igazságelv mentén egyre nagyobb jelentőséget kapnak a szabályok, amelyeket ebben a korban a gyermekek egyrészt a valóság talaján állva kritika alá vonnak, és csak ha valóságosnak, hasznosnak, elfogadhatónak tartanak, kölcsönösen számon is kéri egymástól. Ellenkező esetben a saját szabályuk lép életbe, és egymás mellé állnak akár a tanár/szülő ellenében is.

Az engedelmeskedés még mindig alapvetően a büntetés és jutalom kettőségében motivált, ami összhangban van a teljesítményorientáltsággal. A közösségi életben a szemet-szemért és az adok-kapok elv érvényesül leginkább, így az erkölcsiség alapja még erőteljesen az önérdek, illetve az igazságosság elvének saját erőből való biztosítása.

A hittanóra fontos közege az erkölcsi gondolkodás fejlesztésének. Mindig az eggyel magasabb szintet célozzuk meg, és az üzenetekkel, történetekkel abba az irányba tereljük a gyermekeket!

Az erkölcsi gondolkodás fejlesztése nem egyenlő sem a moralizálással, sem a megtérésre hívással. A gyermekek ebben az életkorban amúgy is hajlamosak a tettek értelmi, inkább igazságossági megítélésére. Ezt támogathatjuk az isteni igazságosság irányába erősíteni, ugyanakkor mindig beszélnünk kell Isten szeretetéről is, aki nemcsak igazságos, hanem együttérző, elfogadó és szerető is.

Fontos, hogy a gyermekkel együtt gondolkodjunk a jó és rossz tettekről, de az erkölcsi kategóriákat ne tegyük a gyermekben bűnkérdéssé. A megtérés az emberi élet teljes egzisztenciáját érintő tett, nem pusztán egyes bűnöktől való morális tartózkodás. A megtérésben a bűnös, Istentől eltávolodott ember az Isten elleni lázadásából Isten követésére tér. A gyermek ebben az életkorban még nem tud különbséget tenni az egzisztenciálisan meghatározó bűnös állapot, és a bűnös tettek között, hiszen nem tud az egész életére, létére reflektálni. Úgyhogy csak rossz döntésekről, vétkekről beszélünk, és mindig hirdessük Isten bűnbocsánatát a felismert és megbánt hibáinkat, tetteinket, rosszaságainkat illetően, illetve hangsúlyozzuk az egymás iránti együttérzést és megbocsátást is.

f. Társas-szociális jellemzők

Negyedikben a gyermekek egyre inkább az osztálytársakhoz, barátokhoz kötődnek. A felnőtteknek való engedelmisség helyébe a kortársak iránti szolidaritás lép. A gyermek már képes nézőpontváltásra, belegondol a másik helyzetébe, így lehetővé válik az együttműködés. A cél már nemcsak a felnőtt dicséretének és figyelmének megszerzése, hanem a társak, a csoport elismerése is. Csapatokat alakítanak, megválogatják a barátaikat, a befurakodó „ellenséget” kiűzik. Kortárs közösségekben próbálják ki mindazt, amit a szocializációban elsajátítottak. A szülőktől, felnőttektől való elkülönülést mutatja, hogy szívesen játszanak a felnőttek szeme előtt rejtve. Jellemzők a titkok, titkosírások, gitt-egyletek.

Ebben a korosztályban még fontosabb a közösségépítés, az együttműködésre nevelés. A negyedik osztályos tematika a kapcsolatoknak egy különleges módját, a mennyei király országában megvalósuló közösséget mutatja be. Ez egy olyan közösség, ami a mi hitünkben, reformátusságunkban, Isten iránti szeretetünkben valósul meg mind az Atyával, mind egymással, akik Őhöz tartozunk.

A tanév során tanórai aktivitásokkal is segíthetjük a társas és szociális kapcsolatokban használatos pozitív attitűdök kialakítását. Csoportmunkában, páros munkában erősíthetjük a hittanórai közösség kohézióját. A csapatjátékok és mindazok a feladatok, amelyeket közösen kell megoldaniuk, egyfajta bázist és fórumot biztosítanak ezekhez a folyamatokhoz. A csoportok ebben különbözők lehetnek. Figyelembe kell vennünk az adott csoport jellemzőit: mennyire együttműködők, milyen a gyermekek közti viszony, a közös munkálkodáshoz mennyire van szükségük felnőtt segítőt. Lépésenként haladhatunk előre, hogy egyre komolyabb feladatokat vállaljanak magukra, és felnőtt vezetése nélkül is meg tudjanak oldani egyre komplexebb feladatokat. A tanári kézikönyvben törekedtünk mind kis létszámú, mind nagy létszámú hittancsoportokat figyelembe venni.

g. Játék kisiskolás korban

Ahogy az érdeklődés a fantáziavilág felől a valóság felé fordul, a kisiskolásokat a képzelet játéka helyett mind inkább a narratív és drámai történetek, a mítoszok érdeklik. A bibliai hősök és történetek esetében is a valóságos elemek kerülnek előtérbe. A szerepjátékok is az iskolával és a barátságokkal kapcsolatosak.

A motoros készségek fejlődése következtében, ahogy feljebb is írtuk, nő a mozgásos játékok jelentősége. Főleg a szabályjátékok válnak közkedveltté, amiben biztonságos keretek közt játszhatják el a csoportban betölthető egyes szerepeket.

h. Vallási fejlődés

Negyedikes korban bár jellemző a kritikai realizmus, de a gyermeki, természetes hit ugyanúgy jelen van. Ennek nyomán a fowler-i hitfejlődés fokozatai közül a mitikus, azaz szó szerinti hit a meghatározó. A negyedikes gyermek keresi a bibliai hagyományanyag történetiségét, mindent szó szerint értelmez, a jelképeknek, szimbólumoknak egy jelentése van, és szüksége van a konkrétumokra, hogy a hit dolgait azokhoz kösse.

A gyermek vallásossága a család, illetve a gyülekezet jelentéskészletéhez tartozó történetekre, szabályokra, értékekre támaszkodik. A gyermek számára a családban, gyülekezetben, iskolában megélt rítusok, átélések ábrázolják ki a vallás területét. Csak fokozatosan telnek meg ezek a tettek jelentéssel, illetve teológiai tartalommal úgy, hogy azok verbalizálhatók legyenek. A gyermek számára ehhez megfelelő fogalomkészletet és megfelelő kifejezéseket kell adnunk. A tankönyvben szereplő 'Tudod-e?' ablakok ismeretanyaga ebben nyújt segítséget. A bibliai történetben vagy az egyes ünnepek kapcsán átélt igazságot próbálják a gyermek nyelvén megfogalmazni, egyfajta teológiai sűrítményt adni.

A negyedikes gyermek istenképe még mindig inkább konkrét, emberi/antropomorf elképzelésekből áll össze, bár az istenképben már nemcsak Isten különállósága, hanem érettségtől függően 'egészen más' volta is megjelenhet. Isten nem csupán olyan ember, aki nem hasonlít a többi emberre, mert az angyalok fölött trónol, és nem lehet megérinteni sem, hanem valaki, aki senkihez és semmihez nem hasonlítható. Ebben az időszakban bontakozik ki az istenkép fejlődésben az attributív fázis, ami körülbelül 9-10 éves korra tetőzik: Istent a hittanoktatásból vett tulajdonságokkal ruházzák fel. Istent egyre inkább ezek a tulajdonságok írják le, és nem egy képszerű elgondolás. Ekkorra már elkülönítik magukban a két isteni személyt, Jézust és az Atyát, és a Szentlélekről szóló tanítások is egyre inkább érdeklik.

A negyedikes gyermekek imaéletében még mindig fontos szerepet kapnak az imádkozás külső formái. Itt is fontosak a szabályok, amely a rítusokban fejeződnek ki. Fontos, hogy az órának melyik részében, milyen formában, hogyan imádkoznak. A kötetlen imának is ezen belül kell megtalálnia a maga helyét.

Az imádságokat továbbra is leginkább a hálaadó formula jellemzi (Köszönöm, Istenem), de egyre inkább előtérbe kerül az Isten vigyázó gondoskodásáért és betegség esetén a gyógyulásért való könyörgés, a biztonságérzet keresése.

A vallásos nevelésnek a hittanoktatásban a gyermek frissen kibontakozó képességeire kell épülnie. A gyermek természetes beállítottsága, hogy fel akarja fedezni, meg akarja érteni a világot, és meg akarja benne találni Istent is. Fontos, hogy a hittanoktatás során ebbe a természetes folyamatba kapcsolódjunk be úgy, hogy a gyermek kérdéseit, természetes kíváncsiságát értékeljük, komolyan vesszük. Bátorítsuk, hogy keresse az önmaga számára adekvát, elfogadható, beépíthető válaszokat! A válaszadás helyett közösen keressük a gyermek szintjén megfogalmazott, az ő számára, az ő hitbeli fejlődésében használható megfogalmazásokat, felismeréseket, tanulságokat! Fogadjuk el töredékes hitét és teológiai

felismeréseit, és mindig csak egy lépéssel vezessük tovább! A tévedéseket, hiedelmeket úgy korrigáljuk, ellensúlyozzuk, hogy közben tartsuk szem előtt a gyermek életkorát és szellemi érettségét!

A témához ajánlott és a fentiekben használt irodalom

- BERNÁTH László – SOLYMOSI Katalin : *Fejlődéslélektani olvasókönyv*. Tertia, Budapest. 1997;
- COLE, Michael – COLE R., Sheila (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest. 2001;
- ERIKSON, Erik: Az emberi életciklus. In: BERNÁTH László – SOLYMOSI Katalin: *Fejlődéslélektani olvasókönyv*. Tertia, Budapest. 27-41. 1997;
- FREUD, Sigmund : *Bevezetés a pszichoanalízisbe*. Gabo Kiadó, Budapest. 2012;
- GOPNIK, Alison – MELTZOFF N., Andrew – KUHL K., Patricia : *Bölcsék a bölcsőben*. Typotex Kiadó, Budapest. 2005;
- GOPNIK, Alison : *A babák filozófiája*. Nexus Kiadó, Budapest. 2009;
- KOHLBERG, Lawrence : Az igazságosságra vonatkozó ítéletek hat szakasza In: BERNÁTH László – SOLYMOSI Katalin: *Fejlődéslélektani olvasókönyv*. Tertia, Budapest. 199-213. 1997;
- LIPMAN, Mathew (1997): Filozófia gyermekeknek: a kritikai gondolkodás. In: G. HAVAS Katalin – DEMETER Katalin – FALUS Katalin : *Gyermekfilozófia Szöveggyűjtemény I*. Korona Nova, Budapest. 60-64. 1997;
- N. KOLLÁR Katalin – SZABÓ Éva (szerk.) : *Pszichológia pedagógusoknak* . Osiris Kiadó, Budapest. 2004;
- NÉMETH Dávid : *Hit és nevelés, Valláslélektani szemléletmód a mai valláspedagógiában*. Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, Budapest. 2002;
- OSER, Fritz – GMÜNDE, Paul : *Der Mensch – Stufen seiner religiösen Entwicklung* Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh. 1998;
- OSMER, Richard – FOWLER, James W.: A gyermek- és serdülőkor a hitfejlődés szemszögéből. In: *Embertárs*, 2007/2, 100-110.;
- PIAGET, Jean – INHELDER, Bärbel : *Gyermeklélektan* Osiris Kiadó, Budapest. 2004;
- PIAGET, Jean (1978): *Szimbólumképzés a gyermekkorban* Gondolat Kiadó, Budapest. 1978;
- SCHWEITZER, Friedrich : *Vallás és életút., Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*. Kálvin Kiadó, Budapest. 1999;
- SCHWEITZER, Friedrich : *Das Recht des Kindes auf Religion*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2000;
- SHARP, Ann Margaret : Mit jelent a kérdező közösség? In: G. HAVAS Katalin – DEMETER Katalin – FALUS Katalin (szerk.) : *Gyermekfilozófia Szöveggyűjtemény I*. Korona Nova, Budapest. 1997;
- STÄDTLER-MACH, Barbara : *Gyermekek lelkipozítása/ lelkipozítás a gyermekkorházban*. In: KLESSMANN, Michael : A klinikai lelkipozítás kézikönyve. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 155-163. 2002;
- SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla : Gyermek- halál-gyász. In: *Magyar Református Nevelés*, Református Pedagógiai Intézet, Budapest. 2012/1, 28-36. ;
- TAMMINEN, Kalevi – VESA, Laulikki – PYYSIÄINEN, Markku : *Hogyan tanítsunk hittant? Vallásdidaktika* Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. 2001 ;
- VAJDA Zsuzsanna : *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Helikon Kiadó, Budapest. 1999;
- VERGOTE, Antoine : *Valláslélektan*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet -Párbeszéd Alapítvány, Budapest. 2006,;

IV. A 4. OSZTÁLY SZÁMÁRA AJÁNLOTT ÉNEKEK ÉS AZ ÉNEKGYŰJTEMÉNYEK RÖVIDÍTÉSE

Készítette: Draskóczy Balázs javaslatának felhasználásával Mórocz Ildikó

Az óravázlat javaslataiban szereplő énekgyűjtemények rövidítése:

Református énekeskönyv (1948-as kiadás) = RÉ

Berkesi Sándor: Az Úrnak zengjen az ének c. ifjúsági énekeskönyv = BS

Dicsérvételek az Urat c. énekgyűjtemény = DU

Jézushoz jöjjetek c. kánongyűjtemény = JJ

1./ Református énekeskönyv

- 23. zsoltár – Az Úr énnékem őriző Pásztorom (+BS)
- 33. zsolt. – Nosza, istenfélő szent hívek- *dicséretmondás énekléssel, hangszerekkel* (+BS)
- 35. zsolt- Perelj, Uram, perlőimmal- *Isten védelme harcainkban*
- 38. zsolt. –Haragodnak nagy voltában –*lelki, testi nyomorúság*
- 46. zsolt. –Az Isten a mi reménységünk (+BS)
- 47. zsolt. –No, minden népek, örvendeztetek (+BS)
- 77. zsolt. –Az Istenhez az én szómat- *kiáltás Istenhez*
- 84. zsolt.- Ó, seregeknek Istene- *Isten védelme alatt* (+BS)
- 86. zsolt. –Hajtsd hozzám, Uram, füledet- dall. 77. zsolt. Az Istenhez az én szómat
- 89. zsolt. –Az Úrnak irgalmát- *bölcsesség, igazság, irgalom* (+BS)
- 96. zsolt.- Énekeljétek, minden népek- *az éneklés öröme*
- 119. zsolt. –Az oly emberek nyilván boldogok – *az aranyábécé*
- 150. zsolt.- Dicsérvételek az Urat – *magasztalás énekléssel, hangszerekkel* (+BS)
- 161. dicséret – Siess, keresztyén- *Dávid királysága* (+BS)
- 196. dics. –Mondjatok dicséretet- *örvendezés, dicséretmondás* (+BS)
- 225. dics.- Nagy hálát adjunk –*Istenre bízom életemet*8(+BS)
- 226. dics.- Krisztusom, kívüled- *gyógyulás, reménység* (+BS)
- 234. dics. –Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét –*A Szentlélek kiáradása*
- 235. dics. – Hallgass meg minket- *kérés, segítség* (+BS)
- 251. dics. – Meghódol lelkem – *hódolatunk Isten felé*
- 255. dics. –Mely igen jó- *Isten szabadítása, dicsősége* (+BS)
- 258. dics. –Fohászkodom hozzád, Uram, Istenem –*fohász Isten felé*
- 264. dics. – Áldjad én lelkem – *dicséretmondás* (+BS)
- 266. dics.- Egek nagy Királya (dall. RÉ. 165. dics. Itt van Isten)
- 269. dics. - Istenre bízom magamat (dall. RÉ. 42. zsolt. Mint a szép híves patakra)
- 274. dics. –Ki Istenének átad mindent
- 278. dics. –Dicsőült helyeken – *bölcsesség* (+BS)
- 283. dics.- E gyülekezeten (dall. RÉ. 278. dics. Dicsőült helyeken)
- 296. dics. - Szép tündöklő hajnalcsillag
- 303. dics.- Jöjj, népek Megváltója - *Advent*
- 337. dics. – Paradicsomnak- *Nagypéntek* (+BS)
- 342. dics. –Jézus, világ Megváltója –*Nagypéntek*
- 350. dics.- Feltámadt a mi életünk- *Húsvét* (+BS)

- 358. dics. –A Krisztus mennybe felméne –*Mennybemenetel* (+BS)
- 374. dics. – A Pünkösdnek jeles napján -dall. 358. dics. A Krisztus (+BS)
- 380. dics. – Semmit ne bánkódjál (+BS)
- 385. dics. - Keserves szívvel Magyarországon- dall. 241. dics. Szent vagy (+BS)
- 398. dics. – Úr lesz a Jézus mindenütt
- 399. dics. – Imhol vagyok, édes Uram, Istenem –*Isten vezetése, oltalma, békessége, irgalma* (+BS)
- 436. dics. - Örülj, szívem – *úrvacsora*
- 440. dics. - Jer, lássuk az Úr keresztjét (dall. RÉ. 42. zsolt. Mint a szép híves patakra)
- 475. dics. – Imádkozzatok és buzgón kérjétek – *közbenjáró imádság, kérés* (+BS)

2./ Berkesi Sándor: Az Úrnak zengjen az ének c. ifjúsági énekeskönyv

- 50. Az Úr Isten Ádám atyánknak –*advent*
- 53. Ti zárt ajtók, táruljatok! (dall. RÉ.296. dics. Szép tündöklő) *Virágvasárnap, gyógyítás*
- 54. Szállj, szállj magasra (dall. RÉ.315. dics. Krisztus Urunknak)- *reménység*
- 63. Csillagfényes éjszakán –*karácsony*
- 101. Ó, én lelkem, dicsérjed Istenedet (dall. RÉ.8. zsoltár Ó felséges Úr, szöv. Szenczi Molnár Albert)
- 103. Tisztítsd meg szíved (dall. RÉ.161. dics. Siess keresztyén) – *Nagypéntek*
- 109. Uram, közel voltam Hozzád – *kereszthalál, feltámadás* (+DU)
- 116. Jó Atyánk, örök Úr Isten –*kánon, Mennybemenetel, Pünkösd*
- 124. Áldj meg minket, Úr Isten – *áldás, irgalom kérése életünkre*
- 130. Igazságnak napja, jöjj!
- 134. Kérlek, téged, Istenemet –*népek, nemzetek, bizalom, Isten oltalma alatt*
- 143. Végtelen irgalmú – *győzelem Istennel*
- 155. Dicsérd, Sion, Megváltódat - *Istené a dicsőség*
- 157. Felséges Isten, nagy nevedet áldom (dall. RÉ.225. dics. Nagy hálát adjunk)- *dicséretmondás*
- 263. Igaz Pásztor, figyeld néped! –*szabadítás, oltalom*
- 272. Mi kegyes Atyánk (dall. RÉ. 161. Siess keresztyén)- *bölcsesség kérése*
- 278. Kossuth izenete eljött – *magyar népdal, történelmi gyökereink*
- 284. Ó, én édes jó Istenem (dall. Bartók Béla: Este a székeleyknél) –*vándorlás Isten oltalma alatt*
- 286. Ne csüggedj el, kicsiny sereg (dall. Ré. 68. zsolt. Hogyha felindul az Isten)- *harc, győzelem* (+RÉ)
- 297. Eger vár viadaláról –*történelmi gyökereink*

3./ Dicsérjétek az Urat c. énekgyűjtemény

- 10. Székely asztali áldás (+BS)
- 28. Zengjétek Istennek
- 36. Vége van már a szolgaságnak-*kánon* (+BS)
- 43. Magnificat –Mária hálaéneke (+BS)
- 51. Áldott légy, mert megváltottál

- 75. Hagyjad az Úrra útadat
- 82. Tégy, Uram, engem áldássá (+BS)
- 92. Jézus a jó pásztor (+BS)
- 93. Ó, Uram, állíts helyre minket
- 94. Uram, kérlek téged
- 100. Csillagoknak teremtője
- 109. Az ég és a föld
- 117. Karácsony ünnepén (Húsvét szent ünnepén)
- 140. Jövel, Szentlélek Isten –*Pünkösöd, vigasztalás, gyógyítás*
- 143. Ó, Jöjj, Megváltó Jézusom- kánon- *feltámadás*
- 165. Áldja vígan Urát
- 173. Áldásoddal megyünk

4./ Jézushoz jöjjetek c. kánongyűjtemény

- 1. Ha vándorutam – vándorlás, csüggedés (+DU)
- 3. Lelkem jobban várja az Urat – várakozás
- 8. Ki hűséges én hozzám
- 9. Mind jó, amit Isten tész
- 14. Áldd, lelkem, Istened (+DU)
- 19. Ne dicsekedj a holnapi nappal
- 25. Messiásra vár a nép
- 28. Áldott a férfi – *áldás* (+BS, DU)
- 40. Bűnbánattal kérlek én
- 43. Élő, szent, igaz
- 48. Várlak, Jézus, kész a szívem
- 50. Térjetek meg Jézus által
- 51. Mit magadnak várnál
- 59. Izráelnek maradéka jöjj!
- 75. Itt van mivelünk az Úr
- 81. Ím, bevonul Jézus
- 84. Zörgetve állok (+DU)
- 96. Hallelujah, Jézus győzött
- 99. Bárány Jézus –*Virágvasárnap, Nagypéntek, Húsvét* (+BS)
- 100. Minden bölcsességnek
- 104. Én Jézust hirdetem
- 105. Dicsérik ajkaim az én Uramat
- 111. Várni jó – *advent, szabadítás, gyógyítás* (+BS,DU)
- 119. Kárhóznak széles útján jár
- 132. Ő ment föl a mennybe
- 145. Áldunk Téged, Istenünk

V. BÁBMÓDSZERTAN

Készítette: Kustárné Almási Zsuzsanna

Felhasznált irodalom: (Latin- magyar Online Szótár. [www. dictzone.com](http://www.dictzone.com); Szentirmai László: Nevelés kézzel-bábbal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1998; Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. Főiskolai jegyzet, belső használatra. Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola. 1998)

Bevezetés

A bábjáték lehetőség. Az iskolában, óvodában, gyülekezetekben egyaránt. Lehetőség arra, hogy a gyermekeinkhez, de még a felnőttekhez is a játék, az élmény és az átélés eszközei által közelebb vigyük az evangéliumot. A bábjáték a művészet eszközeivel „dolgozik”: képpel, szóval, hanggal, formával, anyaggal, mégis képes a lelket megérinteni, egyfajta spirituális mélységet feltárni.

Ez a lehetőség nem tantervbe beépített „kötelező” elem, hanem olyan módszer, ami színesebbé, gazdagabbá és egyszersmind gyerek közelivé teheti a hitoktatást.

Lehetőség volta szabadságot is rejt magában: nem kell vele unos-untalan élni, néha azonban érdemes rászánni az időt. Itt egy lényeges szempontra hívnám fel a figyelmet: a bábjáték nem instant megoldás. Egy játék megvalósulása – a történet kiválasztásától, a bábok elkészítésén át a játékig – sok időt és energiát vesz igénybe. Mindezt azonban az élmény, az öröm és a sikerélmény feledteti velünk.

A felületesen, átgondolatlanul, igénytelenül kivitelezett bábjáték nem alkalmas „igehirdetésre”, sem arra, hogy a gyermekeink elé vigyük. Ételből is a legjobbat szeretjük adni –, ezt kell tennünk a szellemi táplálékkal is.

Egy tévhitet szeretnék eloszlatni: az igényesség nem azonos a nagy horderejű produkciókkal, sem a drága eszközökkel, anyagokkal. Itt mindössze odaadó munkáról, elmélyültségről van szó, mint minden alkotási folyamatnál.

Ez a munka lehet egyéni, de lehet közösségi is – együtt a gyermekekkel, fiatalokkal. Ennek során a résztvevők számára egy-egy történet teljes mélységében feltárulhat, és közben rengeteg információt megtudhatnak az akkori szokásokról, a bibliai vidékekről, az öltözködésről, de önmagukról és a társaikról is. Ilyen értelemben indirekt tanulási folyamatról van szó, ami egyaránt fejleszti az értelmi és az érzelmi intelligenciát.

Jelen módszertani segédletnek az a célja, hogy kedvet kerekítsen ehhez a műfajhoz, és némi segítséget nyújtson az elinduláshoz.

A bábjáték

1. Műfaji sajátosságok

A bábjáték drámai műfaj, és mint ilyen, a színházhoz áll legközelebb. Ugyanakkor összetett művészeti műfajnak is nevezhetjük, hiszen lényeges elemei a képzőművészet, a zene, az irodalom, a mozgás. Ezek együttesen határozzák meg milyenségét, történjen az színházi vagy iskolai keretek között.

Következésképpen, ahhoz, hogy bábjátékot hozzunk létre, ismernünk kell ezeknek a művészeti ágaknak alapvető sajátosságait, de mindenekelőtt a dráma szerkezetét, jellemzőit, szabályait.

A dráma cselekvésre épülő műfaj. Már maga a szó is erre utal: ógörög kifejezés, ami „cselekvést” jelent.

„ *A dráma középpontjában a cselekmények füzére áll, amelynek magva az az általánosítható konfliktus, ami szembeállítja a szereplők egy (vagy több) csoportját (...)*”¹

¹ Szentirmai László: nevelés kézzel-bábbal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1998. 74-75.

E megfogalmazásból is látszik, hogy a leglényegesebb fogalom a konfliktus, amely nélkül nem valósulhat meg a játék. Az önmagáért való cselekvés ugyanis még nem elég ahhoz, hogy a történet lényege, üzenete, a karakterek, jellemek kibontakozzanak.

„*A néző figyelmét csak az ellentétes akaratok ütközése, konfliktusa köti le*” –állapítja meg Tarbay Ede.²

Az arisztotelészi drámafogalom szerint a jó történetnek van eleje, közepe és vége. Azt jelenti ez, hogy adott egy alapszituáció, élethelyzet, ebből bontakozik ki a konfliktus, ami által eljut a tetőpontjára a történet, majd bekövetkezik a fordulat, amelynek során a dolgok az ellenkezőjére fordulnak, és végül megszületik a megoldás.

A történet ezen ívét követi (általában) a hős útja is, személyiségének kibontakozása, fejlődése, változása.

Mindez nem elbeszélés útján valósul meg, hanem a cselekvések által az élő pillanatban, a jelenben. Ezért van a drámának nagy hatása, hiszen a néző ott és akkor átélheti a történéseket, végigjárhatja a hős útját, és vele együtt juthat el a végső célig, a katarziséig.³

Ezek azok az alapvető törvényszerűségek, amelyek a színháznak és a bábjátéknak is az alapját képezik, és egyaránt érvényesek egy óvodai, iskolai mese, történet feldolgozására és az úgynevezett nagyszínpadi előadásokra.

Emellett azonban van a bábjátéknak egy sajátos eleme, ami megkülönbözteti a színházművészet többi ágától. Ez pedig a báb.

„*A bábjáték tehát a színházművészet egyik, hangsúlyozottan sajátos ága, amelyben nem a színész lényegül át, hanem a nézők előtt elrejtőző bábjátékos lényegíti át a színpadon látható bábfigurát vagy bábút jelző tárgyat, és eleven, cselekvő karakterré teszi a holt anyagot.*”⁴

A bábjáték lényege tehát az animálás, azaz a „lelkesítés”, amikor az élettelen tárgyba életet lehelünk.

2. A báb filozófiája, esztétikája

A bábok elementáris erőt hordozó figurák, amelyek sokszor archetipikus mintákat, jellemeket, karaktereket jelenítenek meg. Velük és általuk életre kelthetők a történetek. A bábokkal megjelenített történet egyfajta szimbólumnyelvre lefordított kifejezőmódja mindannak, ami bennünk rejlik.

A lényeg az – mondja Szentirmai László – hogy belülről táplálkozó, ősi természetű dologról van szó, ami életet ad. Az ereje pedig abban rejtezik, hogy megszületése pillanatától kezdve visszavetít, befelé dolgozik, megváltoztatja, újrateremti még saját alkotóját is. Materializálódni láthatjuk mindazt, ami egyébként a képzelet vagy az álmok világába tartozik.”

A báb tehát varázslatos dolog, mert arról „mesél” nekünk, hogyan lesz egy élettelen tárgyból, halott anyagból élő lény, amelynek megteremtője és életre keltője az ember.

A teológiából ismert fogalom szerint az ember „imágó Dei”, azaz az Isten képére és hasonlatosságára teremtett. Ebben az értelemben nem azonos Istennel, csak az Istenre utal.

Nos, elmondhatjuk, hogy a báb, mint az ember teremtménye, maga is imágó.⁵ Kép, képmás egyrészt abban az értelemben, hogy a bábu mindig az ember reprezentánsa. Nem ember, hanem az ember jele.⁶

Imágó másrészt a természetből ismert bebábozódás-kifejlődés értelmében is. Tudjuk, hogy a bebábozódás során a bábban belül átváltozási folyamat megy végbe. Még nem tudjuk, milyen

² Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. Főiskolai jegyzet, belső használatra. Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola.,1998. 13.

³

⁴ Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. i.m. 25.

⁵ Az imágó jelentései: képmás, hasonmás, árnykép, hasonlat, kifejelett rovar, elképzelés, látvány, arcmás, szobor, képzet, tükörkép – Latin-magyar Online Szótár. www.dictzone.com

⁶ Szentirmai László: Bábécé II. PMKI. Budapest. 2008.10.

lesz az, ami benne rejlik, alakul, de mindenképpen benne van a kibontakozás lehetősége. A kifejlett, bábból kikelt rovar nevezzük imágónak.

Ez tehát a bábok születésének az útja. Az ember elképzeli, megformálja majd életre kelti, hiszen a bábnak csak akkor van értelme, ha megmozgatják, játszanak vele.

A megelevenedett anyag azonban sohasem önmagát jelenti, hanem jóval túlmutat azon, azaz jel, szimbólum, metafora.

„... minthogy csak szimbólum és nem személyiség, s minthogy nem saját akaratából ágál, hanem külső mechanikának (erőnek, T. E.) engedelmeskedik, a bábu tökéletesen visszaadja az emberi gyöngeséget, gyarlóságot, semmiséget, tehetetlenséget, a végzetes, könyörtelen vak sors játékát. A bábu nem mímeli az embert, csak jelképezi.” (Hevesi Sándor)

Egy báb megtervezésénél, készítésénél tehát elsődleges szempont az, hogy mit akarunk vele és általa elmondani, és erre milyen anyag és milyen technika a legalkalmasabb. Elsőként meg kell határoznunk a karaktert, amelyet meg akarunk formálni. A különböző jellemvonásokat azonban igen nehéz egy bábnak kifejezni, hiszen a bábnak nincs mimikája, nincsenek gesztusai. Éppen ezért kell tipizálni, egyszerűsíteni, sűríteni, azaz a tulajdonságok közül egyet-egyét, ami a karakterre leginkább jellemző, kiemelni, másokat meg háttérbe szorítani. Ezt nevezzük stilizálásnak, ami elemi szempont a bábkészítésnél. Vannak természetesen alapvető „szabályok”, amelyek segíthetnek a különböző karakterek megformálásánál, de semmiképpen nem uniformizálásról van szó, hiszen a cél az, hogy a báb már megjelenésével „elmondja”, ki is ő, mit képvisel az adott történetben.

A bábkészítésnél tehát nem feltétlenül a szépség a mérvadó, sokkal inkább a kifejező erő, a karakter, ezért nem ritka a bábjátékban a groteszk megjelenése sem.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy bábnak nem kell „szépnek” lennie a szó esztétikai, képzőművészeti értelmében. Az anyaghasználat, a bábok megmunkáltsága, a képi világ megteremtése mind-mind hozzájárul ahhoz, hogy az elmesélni kívánt történet milyen erővel képes hatni a nézőre. Az esztétikailag megkérdőjelezhető látvány pedig inkább elvesz az üzenetből, mintsem erősítene azt.

Ebben az értelemben tehát a báb, a bábu művészeti alkotás. Szentirmai László megfogalmazása szerint *„... a bábu tervezése, végső megkomponálása nemes, komoly feladat, ami a problémamegoldó gondolkodás körébe tartozik és semmiben sem könnyebb egy sikeres jel, logó megtervezésénél.”*⁷

Nem hagyható ez figyelmen kívül akkor sem (sőt!), amikor bibliai, szakrális tartalmú történetek feldolgozásáról beszélünk. Ebben az esetben talán még lényegesebb a pontos, és esztétikailag is megfelelő megfogalmazás, hiszen egyfajta „igehirdetésről” beszélhetünk.

A megvalósulás útja

1. A történet kiválasztásának szempontjai

Nem nehéz kitalálni, hogy minden bábjáték azzal kezdődik, hogy kiválasztjuk a megvalósításra szánt mesét, történetet. Szerencsésebb helyzetben vagyunk, ha a történet adott, mert benne van a tantervben, amelynek alapján haladunk, illetve valamilyen ünnepkörhöz kapcsolódik.

Le kell azonban szögezni, hogy nem minden történet alkalmas a bábszínpadi megjelenítésre. Meg kell találni, fel kell fedezni azokat a történeteket, amelyek magukban hordozzák a dramatizálás lehetőségét.

Mielőtt ezeket a vonásokat elemezzük, elengedhetetlen, hogy az adott történet személyesen is megszólítson. Fel kell tennünk magunkban és magunknak azt a kérdést, hogy hogyan hat ránk. A szöveg elemzése előtt meg kell fogalmazni az első benyomásainkat, az üzenetet, ami bennünk megszületett a történet olvasása kapcsán.

⁷ Szentirmai László: Nevelés kézzel- bábbal. I.m. 48.

Ezután következhet a mű részletesebb elemzése. A bábjáték szempontjából a „jó mű” mindig cselekményes. Meg kell vizsgálni, hogy található-e benne drámai konfliktus (pl. jó és rossz harca), mert a drámai cselekmény mindig konfliktusból építkezik. Ez azt jelenti, hogy a hős elkövet valamilyen drámai vétéséget, hibát, és ebből adódik a konfliktus, amit meg kell oldani.

A történetválasztás másik szempontja a főhős karaktere, személyisége, esetleg különleges életútja, sorsa, amit be kell járnia. A darab kiválasztásának ennél a pontjánál a következő kérdések merülnek fel: Mi a célja a szereplőnek? Milyen út vezet odáig, hogy ezt elérje? Milyen karakterekkel van dolgunk? Milyen a szociális háttérük? Milyen kapcsolataik vannak? Milyen fejlődésen mennek keresztül a dramaturgiai folyamatban?

A bibliai történetek nagy többsége alkalmas arra, hogy bábjátékban feldolgozzuk, hiszen viszonylag egyszerű, egyenes szálú cselekményük van, megtalálhatóak benne a különböző jellemek, karakterek, konfliktusok, majd a megoldás, feloldás is. Mivel egy-egy történet kibontása igen összetett, nem fontos, hogy minden órán más és más történettel foglalkozzunk. Sokkal érdekesebb, izgalmasabb lehet, ha egy történetet teljes mélységében feltárunk. Nem szükséges nagyszabású előadásokban gondolkodni, csupán fel kell fedezni azokat a technikai megoldásokat, amelyeket órai keretek között is meg tudunk valósítani. Érdemes inkább a színvonalra figyelni, mert a képek, jelképek, amiket alkotunk és a gyerekek elé tárunk, rögzülnek. Egy-egy bibliai történet esetében erre még fokozottabban vigyáznunk kell, hiszen valamilyen módon istenképet formálunk, teremtünk általuk.

A bibliai történetek feldolgozásának módszere általában megegyezik a már korábban leírt módszerekkel, és a bábkészítésnél is ugyanazok a szempontok érvényesülnek. Egyvalamire azonban figyelni kell. A bábdarab nem bábkokkal elmondott prédikáció! Nem szükséges tanulságot levonni, megmagyarázni a történeteket, hiszen, ha valóban a mélyére mentünk a történetnek, az önmagát fogja feltárni előttünk és a nézők előtt.

2. Gyakorlati szempontok

Miután megtörtént az adott mű, történet elemzése személyes és dramatikus szempontból, meg kell vizsgálni néhány praktikus szempontot is.

A játék megtervezése során figyelembe kell vennünk a korosztályt, mind a játszókat, mind a nézők tekintetében. Lehetséges az, hogy gyerekek játszanak gyerekeknek, esetleg felnőtteknek, vagy fordítva, felnőttek gyerekeknek. Az is előfordulhat, hogy hittanórán a katechéta mutat be egy történetet vagy jelenetet a csoportnak motivációként vagy feldolgozásként. Ezeknek a lehetőségeknek a felvetése azért fontos, mert mindegyik szituáció más és más elgondolást kíván.

Elsődleges szempont a szöveg érthetősége, követhetősége, hiszen a játékban szereplő gyermek csak úgy tudja átélni a szerepét, ha érti annak lényegét, a nézőtérben ülő gyermek figyelme pedig szintén akkor tartható fenn, ha tudja követni a történet folyását.

Az idővel is nagyon bölcsen kell „gazdálkodnunk”. Egy darabon belül arányaiban kell látnunk, hogy mire mennyi időt szánunk. Ha van benne egy kicsit lassabb, nehezebb rész, érdemes feloldani egy kis humorral, figyelemfelkeltő jelenettel, viszont amennyiben lehetséges, kerülni kell a hosszú, terjedelmes monológokat. Helyette inkább dinamikus párbeszéd megalkotására kell törekedni. A bábjáték nem „tűri” a sok szöveget, inkább mindig a játékra, mozgásra helyeződjen a hangsúly. Amit tehát mozdulatokkal, cselekvéssel ki tudunk fejezni, azt nem szükséges elmondani. Ezért például narrátor alkalmazása is csak akkor indokolt, ha bizonyos részeket másként nem tudunk megoldani.

A bábozó gyerekek esetében figyelembe kell vennünk az adott korosztály fizikai képességeit is. Sokan ragaszkodnak a kesztyűs bábjátékhoz, ami igen nagy fizikai igénybevételt és kitartást követel a játszótól, főként, ha hosszú ideig kell a bábót a paraván fölé emelni. Ez egy kisebb gyermek esetében figyelemvesztéshez, adott esetben a darab széteséséhez vezethet.

Igen fontos, gyakorlati kérdést vet fel a különböző effektek, zenedarabok alkalmazása is, mert egy-egy jelenetet sokszor ezek tesznek hangsúlyossá. Zenével, hangokkal fokozhatjuk a feszültséget, de lehet lecsendesítő hatása is, sőt az idő múlását, a színek változását is jelezhetik. Nem beszélve arról, hogy a zene mindig igen erős érzelmi hatást vált ki. Természetesen legjobb az élő, hangszeres zene alkalmazása, de ha erre nincs lehetőség, akkor is a darab „mérétehez” kell zenét választani. Többnyire tartózkodni kell a nagyzenekari művektől, hacsak nem kívánja meg a darab vagy a drámai helyzet.

Befejezés

Mára azt kell látnunk és tapasztalnunk, hogy a verbalitás erejét veszítette. Nem a Biblia szavai, hiszen azok örök érvényűek, hanem a mi szavaink. Különösen a fiatalabb nemzedékeknél érezhető, hogy sokkal inkább a vizualitás világában élnek. Az egymás felé intézett szavak nagy többsége ma már csak valamiféle rövidített üzenethalmaz.

Éppen ezért érdemes megfontolnunk, hogyan lehet felszínre hozni újra azokat a közlési formákat, amelyeket elfeledtünk, noha ma is hatásosak lehetnek, és hogyan lehet ezeket protestáns gondolkodásmódunkba beépíteni.

Elsőként a szimbólumok jelentőségére hívnám fel a figyelmet. Manapság naponta használunk, alkalmazunk ún. profán szimbólumokat, jelképeket az egymással való kommunikációnkban is. Gondoljunk csak a mobiltelefonok, számítógépek kis ikonjaira, amelyek segítségével percek alatt kapcsolatba kerülhetünk egymással. Bármennyire elidegenítőnek tartjuk is ezeket, tudomásul kell vennünk, hogy ezek a mi ikonjaink, amelyeket mi alkottunk magunknak, magunkról.

Vannak azonban örök érvényű jelek, szimbólumok, amiket ma már kevésbé használunk és értünk. Ilyenek a vallási, bibliai jelképek, amelyeknek az a szerepük, hogy túlmutatva önmagukon ráirányítsák a figyelmünket egy másik, létező valóságra, és arra, hogy az ember ma is kapcsolatba kerülhet ezzel a valósággal.

Mivel a bábjáték alapvetően jelképrendszerre, szimbólumokra épülő műfaj, érdemes újra befogadni az egyházba. Ebben a műfajban ugyanis – ha azt jól alkalmazzuk – kép és szó egyaránt visszanyerheti méltóságát.

Másrészt, ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy életünk legfőbb feladata a kiteljesedés, akkor az is igaz, hogy az egyháznak ebben kell segítenie az embert „szolgálataival”. A kiteljesedés átéléséhez nem csak egy út vezethet, hiszen mindannyian más lehetőségeket kapunk. Mégis vannak olyan formák, eszközök, amelyek a tájékozódást segíthetik ezen az úton.

A bábjáték is egy ilyen, mély tartalommal megtölthető forma – eszköz, ami az egyházban is betöltheti „léleksegítő” funkcióját.

Megjegyzés:

Az idei évben Dávid és Góliát történetét és a Virágvasárnap ünnepét dolgozhatjuk fel a bábozás módszertanával.

„ Nem könnyű kimondani, de elő kell bújnom álarcaim mögül, hamis arcaim mögül, képmutató álcáim mögül, és be kell ismernem emberi mivoltomat. Nem rossz, ha az ember emberi; jó dolog emberinek lenni. Az volt eddig rossz, hogy nem mertem kimondani, féltem beismerni emberiességemet. Szeretném levetni álruhám, levenni álarcomat, melyek győztesnek mutatnak, amikor nem vagyok az, mosolyomat, mely elkendőzi kapcsolatbeli hibáimat és baklövéseimet. Van egy álarc, amely elfedi azt az én-központú, ön-sajnáló ön-szeretetet, amely szívemben gennyesedik. Elemésztli lelkemet, elvakít barátaim szükségével kapcsolatban és tönkreteszi lelkemet. Nem tagadhatom azt az álarcot sem, amit akkor viselek, amikor Isten

elől próbálok elrejtőzni. Halotti maszk ez, mely félelemből és büszkeségből készült...” (Hazel Mc. Alister: No Pat Answers)

Előszó

Hétköznapi szinten mindannyian szerepet, szerepeket játszunk (pl. szülő, gyermek, főnök, beosztott, néző, színész, stb.). amelyekre az egónak, a személyiségnek szüksége van ahhoz, hogy „működni „tudjon. Ezek a szerepek állandóan változnak, azonban előfordul, hogy „a szerep... „megfagy”, megmerevedik, az ént élettelen maszkká változtatja.”⁸ Azt jelenti ez, hogy az ember önmagáról alkotott belső képe sokszor nem felel meg annak, amit kifelé mutat – maszkot visel. Ennek többféle oka is lehet: önbizalomhiány, megfelelés mások számára, erőfitogtatás, rejtőzködés, stb...

„ A maszkviselet olyan korokban gyakran válik divattá, amikor az eszmei értékek,- s ez lényegében minden értékre vonatkozik – elszakadnak az emberi gyakorlattól, közöttük a kapcsolat elhalványodik, az értékek realitása megkérdőjeleződik... olyan korokban, amikor a „felszín” és a „mély” nemcsak idegenné válnak egymással szemben, de az is elbizonytalanodik, hogy meg lehet-e állapítani, hogy melyik van melyik fölött.”⁹

A keresztyén identitás felmutatása, a hitre (vagy hitben) nevelés lényege éppen abban rejlik, hogy egy ilyen korban is felragyogjon előttünk az istenarcú ember képe, az Imágó Dei, teremtettségünk esszenciája – annak az embernek a képe, aki nem visel álarcot. Ez már a krisztusi ember arca.

Ahhoz azonban, hogy a bennünk „eltemetett istenarc”¹⁰ felszínre kerüljön, meg kell ismernünk saját álarcainkat, sőt, sokszor fel kell vennünk egyet-egyét a tapasztaláshoz.

A virágvasárnapi történetben pedig érthetővé válhat számukra az, hogy Jézus, az Isten valódi képmása nem viselt álarcot azért, hogy érvényesüljön, hogy felfigyeljenek hatalmára. Egyszerűen nem volt rá szüksége.

Játék a maszkkal- maszkos játékok

A negyedik osztályos tananyaghoz kapcsolódó bábos módszertani segédanyag tematikáját a maszkos játékok határozzák meg. Az általam választott ó-és újszövetségi történetek egyaránt megjeleníthetők ezzel a technikával. Maszkokkal dolgozni nagyon erőteljes élmény gyerekek és felnőttek számára egyaránt. Nem véletlen ez, hiszen a maszk ősi, archaikus, szimbolikus jelentéstartalmat hordozó alkotás.

A maszkviseelés, a maszköltés minden kultúrában megtalálható, és a mai napig „használatos”. Van, ahol már csak színházi kellékként, illetve karneváli látványosságként, de van, ahol még használják szertartásokhoz, rituális cselekményekhez. A maszk a magyar népszokásokban is megjelenik, elég, ha a busókra, a farsangi alakoskodókra, a lakodalmi maskarásokra gondolunk. A maszk természetéhez hozzátartozik, hogy egyszerre vonz és taszít bennünket: félelmet, idegenségérzetet kelt. Ugyanakkor benne van annak is a lehetősége, hogy, ha magunkra öltjük, akkor kezünkben tartjuk rémisztő hatalmát, és ez által legyőzhetjük saját félelmeinket.

„A sámánok és a vadászférfiak maszkos-maskarás átlényegülése állatokká, szellemekké, őssökké, állatőssökké és szellemőssökké egyrészt egyfajta tanulásmód, megismerési mód is volt: az utánzás átélésével tanulni meg a természet tőlünk különböző létezőinek sajátosságait; másrészt

⁸ Lengyel András maszk és (költő) szerep Kosztolányi Dezső szerepértelmezéséről.
www.mandalaportal.hu/mandala/maszk.htm

⁹ Uo. Kapitány Ágnes- Kapitány Gábor: A maszk

¹⁰ Reményik Sándor: Istenarc

mentálhigiénés aktus: a félelem legyőzése azáltal, hogy megjelenítjük az ijesztőt... harmadrészt az ember fölemelkedése egy, az ember korlátai fölötti szférába, átváltozó képességeinek gyakorlása... A maszköltés ősi szertartásaiból tehát közös gyökerről kettős alapélmény származtatható: a (szerepen keresztüli) közösségátélés és a természetfölötti erőkkel való érintkezés, a szakralitás élménye.”¹¹

A maszkkészítés és viselés tehát sohasem öncélú, hanem „szoros kapcsolatban áll a gazdasági, társadalmi és vallási élettel”, emiatt nagyon szigorú szabályok és hagyományok kapcsolódtak hozzá. Sok helyen például a pap-varázsló és művész egyazon személy volt, aki nem saját képzelete szerint dolgozott, hanem a hagyományos formákhoz, előírásokhoz ragaszkodva.¹²

A maszkok többnyire stilizált vonásokat hordoznak, és nem ritka, hogy keverednek rajtuk az emberi és állati vonások. Anyaguk is nagyon vegyes: készülhetnek fából, textilből, bőrből, rongyból, növényi rostokból stb.¹³

De mit jelent ma maszkot viselni, milyen üzenetet hordoz számunkra a maszk?

Egyrészt ma is ugyanazt jelenti: elrejt és mássá tesz, másrészt a világ hasadtságában, „a tömegkultúrában megjelennek a Batman-szerű maszkos igazságtevők, de ezekkel szemben sokkal nagyobb arányt képviselnek a maszkos szörnyetegek, akik esetében a maszk csak egy még borzalmasabb eredeti arcot takar... Van azonban még egy fordulat is; a maszkokban egyre szaporodik az állati, pontosabban a nem emberi elem.”¹⁴

A gyerekek szívesen készítenek és viselnek maszkot. Szeretik az átlényegülésnek ezt a formáját, amikor azzá válhatnak, akivé csak akarnak, olyan lények, emberek, állatok bőrébe bújhatnak, akit vagy amit csodálnak, tisztelnek, vagy éppen félnek tőle, s olyan erők birtokába juthatnak, amihez egyébként nem.

Feltenni és levenni a maszkot mélyről, belülről fakadó játék, ahol az igazi kérdés az: Ki vagy te és ki vagyok én? Eközben megtanulható, hogy a valódi szeretetben lehullanak a maszkok, és feltárul az ember igazi arca. Mert a ránk nőtt, ránk égett látszat arc mögött ott az igazi.

„Ne add fel a kritikát a látszatok fölött és, ha láttad az igazi arcomat, ne add fel a csodálkozást a valóban csodálatos fölött.” (Szepes Mária)

A következő bibliai történetek feldolgozásánál a gyerekek álarcok, maszkok mögé bújhatnak, átélhetik, hogy mit jelent erősnek látszani, mit jelent a látszat mögé bújni, de egyúttal azt is megtapasztalják, hogy a valódi erő belülről fakad, ezért érdemes mindig a látszat mögé nézni, látni.

Dávid és Góliát története

1 Sámuel 17, 1-58

1. Bevezető gondolatok

¹¹ Kapitány Ágnes- Kapitány Gábor: A maszk www.mandalaportal.hu/mandala/maszk.htm

¹² uo. 251.

¹³ uo.253.

¹⁴ Kapitány Ágnes-Kapitány Gábor: A maszk www.mandalaportal.hu/mandala/maszk.htm

Nem véletlen az, hogy a nevezett történet az Ószövetség egyik legismertebb története, hiszen a főszereplő, Dávid alakja mind történelmileg, mind kultúr- és vallástörténetileg kimagasló jelentőségű.

Izrael számára Dávid lett az „*Istennek tetsző király ősképe*”¹⁵, egyúttal a Messiás előképe is. Ebben az értelemben, az Újszövetségben is fontos szerepet játszik, hiszen Jézus, származását tekintve Dávid házából való volt.

„*Vesszőszál hajt ki Isai törzsökéről, hajtás sarjad gyökereiről.*” (Ézs11,1)

Máté evangélista már az általa írt evangélium elején „*Dávid Fiának*” nevezi Jézust, utalva arra, hogy Ő az, aki beteljesíti a Dávidnak tett ószövetségi ígéreteket. Jézus nem utasítja el ezt a messiási címet, ugyanakkor kijelenti azt is, hogy nagyobb Dávidnál: nemcsak leszármazottja, hanem Ura is. (Mt 22, 41-46)

Dávid kiemelkedő szerepe a róla szóló ószövetségi történetekben is tetten érhető. Sámuel első könyvében nyomon követhetjük, hogyan lett az egyszerű pásztorfiúból Isten választottja, majd hosszú küzdelmek után Izrael királya. Ezek az elbeszélések valódi hős alakját bontakoztatják ki, mint az eposzok, és népmesei elemeket, fordulatokat is felfedezhetünk bennük. Egyes írásmagyarázók úgy vélik, hogy ezek a Dávid felemelkedéséről szóló történetek önálló műként léteztek, amelyeket később beépítettek a Sámuel könyvébe.¹⁶

Az elbeszélések vezérmotívuma az a gondolat, hogy Isten Dáviddal volt, aki úgy jelenik meg előttünk, mint az Úr „*áldottja*”, akit Isten jelenléte támogat. Ezért lehetséges az, hogy minden vállalkozása sikeres: „*Bárhová megy, Jahve győzelmet ad neki.*” (2Sám8,14)¹⁷ Nevének jelentése is erre utalhat: „*szeretett, kedvelt*”.¹⁸

Mindezeket figyelembe véve fontos azonban megállapítani Dávid személyével kapcsolatban, hogy bár kiemelkedő tisztelet övezi, mégsem beszélhetünk idealizálásról, esetleg messiási rangra emelésről. A Szentírás nyílt őszinteséggel tárja fel előttünk ennek a nagy egyéniségnek az emberi gyengeségeit. Erkölcsileg nem volt tökéletes. Súlyos vétkeket követett el - gyilkosság, házasságtörés, könyörtelenség az ellenséggel szemben (1Sám 30,17) –, amelyeket azonban képes volt felismerni és megbánni. Erről tanúskodnak az általa írt zsoltárok.

Mindenesetre a róla szóló történetekből egy bátor, erős hittel, akarattal rendelkező harcos és király képe rajzolódik ki, aki ugyanakkor érzékeny lelkületű, művészi képességekkel is megáldott ember volt. Hűsége, kitartása, lojalitása nemcsak az Istenhez való viszonyában mutatkozik meg, hanem emberi kapcsolataiban is: pl. Jónátánnal kötött barátságában, illetve az életét is veszélyeztető Saullal szemben.

Az általunk vizsgált és feldolgozásra szánt részben (1Sám 17,1-58) Dávid még pásztorfiúként jelenik meg, de már Isten választottjaként, felkentjeként cselekszik. A történet a vele szemben álló, istenellenes hatalmat képviselő, Góliát nevű óriással való heroikus küzdelméről szól.

Ebben az időben az izraeliek a filiszteusokkal harcoltak. A filiszteusok eredetéről, nevükről nem sokat tudunk, annyi azonban bizonyos, hogy nem sémiták voltak, hanem feltételezhetően indoeurópaiak. Őshazájuk Illíria volt. A kánaáni kultúrát, nyelvet átvették, „*egy területen azonban szilárdan ellenálltak a semizálódásnak: a körülméltelkedést nem vették át.*”¹⁹ Az izraeliek ezért sokszor nevezik őket körülmélteleneknek.

¹⁵ Biblia. Magyarázó jegyzetekkel. Kiadja a Magyar Bibliatársulat megbízásából a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Budapest,1996. Sámuel első könyve. Bevezetés. 317.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Biblikus Teológiai Szótár. Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest. 218.

¹⁸ Keresztyén Bibliai Lexikon I. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest. 1993. Dávid szócikk.267.

¹⁹ Keresztyén Bibliai Lexikon I. Filiszteusok szócikk.482.

Katonai sikereiket nagyban befolyásolta az a tény, hogy ismerték, használták a vasat, és igyekeztek megtartani annak monopóliumát. Gáza, Askelón, Asdód, Gát és Ekrón meghódításával megalapították az ún. Pentapoliszt (öt városállam szövetsége).²⁰

Vallásukról azt tudjuk, hogy Asdódban Dágónt, Ekronban Baal-Zebubot, Askelonban Astartet tisztelték (2Sám 5,21; 1Sám 6,2; Zak 9,7).²¹

Nevük (filiszteus, héberül: pelistim) jelentése is nyitott, az azonban valószínű, hogy Palesztinát róluk nevezték el.²² Első csoportjuk már igen korán jelen volt ezen a vidéken, hiszen a Biblia arról tudósít, hogy Ábrahámnak és Izsáknak már volt velük kapcsolata (1Móz 20; 26,1.8.18).²³ Második csoportjuk azonban jóval később érkezett meg erre a területre, és a már korábban ott élő filiszteusokkal együtt erős népet, törzset alkottak. A nagy harcok Izraellel ezt követően kezdődtek el. Erről az időszakról tudósít a Bírák könyve, valamint Sámuel 1-2. könyve is. Az első időkben a filiszteusok voltak fölényben, úgy, hogy még a szövetség ládája is a birtokukba került. (1Sám4-5).²⁴

Saul, Izrael első királya sokat harcolt ellenük, több-kevesebb sikerrel. Később Dávidot tette vezérré, aki győztes csatákat vívott, és igen népszerű lett a nép körében. Saul iránta való féltékenysége miatt háttérbe szorította az ország érdekeit, ami a Gilboa melletti nagy vereséghez vezetett.²⁵

Dávid trónra kerülése után ismét kiújultak a harcok a filiszteusokkal, de Izrael győzelmet aratott (2Sám 5,17kk), majd egy újabb győzelem során Dávid leigázta őket. (2Sám 8,1kk)²⁶

Az 1 Sámuel 17. fejezete, egy a filiszteusok és izraeliek közötti korabeli csatát ír le, méghozzá Saul király idejéből. A csapatok Betlehemtől kb. 25 km-re, Szókónál sorakoztak fel.

A Betlehemből származó Dávid, apja, Isai kérésére hátrahagyja nyáját és elindul, hogy a csatában résztvevő idősebb testvéreiről hírt szerezzen, nekik élelmet vigyen. Így kerül az izraeliek táborába, ahol igen feszült és kilátástalan a helyzet. Dávid azonban nem hagyja magát megfélemlíteni, – bár testvérei igyekeznek őt eltávolítani – hanem megív a „félelmetes óriással”.

Ekkor ő még nem hadvezér, harcos, csupán egy egyszerű pásztorfiú, akiről azonban az előzmények alapján tudjuk, hogy Isten kiválasztotta. Ennek tudatában, az Istentől kapott erővel cselekszik.

A szerző a feszültség és a küzdelem leírására az ellentétek kiemelését alkalmazza. Ezáltal a történet főbb szereplőinek jelleme is kirajzolódik előttünk.

A Gát városából származó filiszteus harcos, hatalmas termetével, fegyverzetével magabiztosan gúnyolja az izraelieket, akik erre félelemmel, visszavonulással reagálnak. A leírás szerint Góliát több mint három méter magas volt, páncélzata mintegy 60 kg-ot nyomott.²⁷ Már pusztán megjelenése is félelmet keltett, ehhez társult még agresszív, támadó viselkedése.

Ezzel szemben Dávid alacsony termetű, ámde jó megjelenésű, egészséges fiatal fiú volt. Jelenlétét a katonák nem veszik komolyan, egyedül testvérei ismerik bátor, „vakmerő” természetét. Ezért szeretnék őt eltávolítani a csataterőről.

Dávid azonban küldetésének tekinti az istenkáromló filiszteus legyőzését, ezért a királyhoz megy, hogy engedélyt kérjen a küzdelemre. Saul ekkora már gyakorlatilag elvesztette uralkodásra való képességét, elhagyta őt az Isten Lelke, azaz megszűnt királyságának a

²⁰ Uo.

²¹ Uo.483.

²² Ezzel az elnevezéssel ilyen értelemben először Hérodotosznál találkozhatunk. Biblia. Magyarázó jegyzetekkel. Tárgyi magyarázatok. Filiszteusok címszó. 1552

²³ Keresztyén Bibliai Lexikon I. Filiszteusok szócikk. 482.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.483.

²⁷ Biblia. Magyarázó jegyzetekkel. 338.

legitimációja. Állandóan rettegett, őriztette magát, mentális problémákkal küzdött, így nem tudta seregét sem bátorítani, sem annak élére állni. Ezért tehetetlenek a filiszteusokkal szemben.²⁸

Valószínűleg gyengesége, tehetetlensége miatt engedi meg a fiatal pásztorfiúnak, hogy megvívjon az óriással. Megpróbálja ugyan eltéríteni, illetve saját páncélzatába öltöztetve megvédeni, de nem sikerül neki. Dávid kitart elhatározása mellett, és a mezőn szerzett „harci tapasztalataira” hivatkozik.

Az ellentétekre épülő elbeszélés itt is nyilvánvaló, hiszen szembekerül egymással a már uralkodni képtelen, hanyatlásnak indult király (isteni áldás nélkül), illetve a leendő, ereje teljében levő, felemelkedő, áldott király- „jelölt”, aki képes lesz győzelemre vinni Izrael seregét.

Góliát nagyságában, testi erejében bízva hívja ki, ősi szokás szerint egyéni küzdelemre az ellenfél egy katonáját. *„Dávid ezzel szemben nem tartja magát erősnek, hanem rábízta magát a láthatatlan hatalomra, ami az Úr nevében van jelen.”*²⁹

Természetesen Dávid sem volt teljesen fegyvertelen, hiszen parittyát használt, ami az ókorban a könnyűfegyverzetű gyalogság egyik fegyvere volt, illetve a pásztorok is használták. Kr.e. az I-II. században a parittyások voltak a legmegbecsültebb zsoldosok. Ennek a fegyvernek a használata ugyanis rendkívüli ügyességet igényelt, amellet, hogy erő is kellett hozzá.

Dávid valószínűleg gyakorlott „parittyás” volt, a mezőn használhatta a vadállatok ellen.

Gyorsasága, ügyessége révén tudta tehát legyőzni, a mozgást akadályozó páncélt viselő, lomha óriást.

„Amikor a filiszteus nekikészült, és egyre közeledett Dávidhoz, Dávid is kifutott gyorsan a csatásorból a filiszteus elé. Belenyúlt Dávid a tarisznyájába, kivett belőle egy követ, a parittyájával elröpítette, és úgy homlokra találta a filiszteust, hogy a kő belefürödött a homlokába és arccal a földre zuhant. Dávid tehát erősebb volt a filiszteusnál, bár csak parittyája és köve volt.” (1Sám 17,48-50)

Góliát halála után a filiszteusok serege összeomlott, megfutamodtak, Dávid pedig Saul udvarába került és a harcosok élére állt. Ekkor kezdődik a Jónátánnal való barátsága is.

2. A történet feldolgozása

A cél meghatározása

A történetet nyomon követve (az előzményeket és következményeket is figyelembe véve) megállapíthatjuk, hogy egy fordulatos, változatos, drámai elemekben gazdag, párbeszédes elbeszéléssel van dolgunk. A hős (Dávid) útja szinte népmesei elemekkel átszőtt út, miközben tudjuk, hogy valóságos történelmi személyről van szó, aki nem a csodás segítők, tárgyak által jut el a felemelkedésig, hanem Istenbe vetett hitének ereje által.

A népmesei fordulatokkal való összevetés nem az elbeszélés műfaját, történetiségét kérdőjelezi meg, hanem sokkal inkább annak lelki vonatkozásaira irányul. Kisgyermekes szempontjából nagyon fontos, hogy egy történet érthető, követhető, és még inkább átélhető legyen. Ennek fontos eleme az, hogy a hőssel, vagy hősökkel tudjon azonosulni, annak útját végig tudja követni, ezáltal saját belső útját is bejárhatja. Ez hoz változást, fejlődést.

²⁸Többféle hagyomány szól arról, hogy miként került Dávid Saul udvarába. Azt azonban biztosan tudjuk, hogy Dávid el- eljárt a királyhoz, hogy ott zenével, költéssel gyógyítsa a depressziós Sault. Meglepő, hogy itt nem ismeri fel Dávidot, hiszen az előzmények szerint akkor már szolgálatában állhatott. Ez valószínűleg az eltérő hagyományozásnak köszönhető. Biblia. Magyarázó jegyzetekkel. 340.

²⁹Uo.339.

„A hősök átalakulása révén a gyerek számára a mese olyan valóságot képvisel, amely az élet nagy kérdéseire, nehézségeire, problémáira ad választ, az útravalót, a hamuban sült pogácsát biztosítja az önmegvalósítás folyamatában... ma még fontosabb, mint a mesék keletkezésének idején, hogy a modern kor gyermeke megismerjen olyan hősoket, akik egyedül vágnak neki a világnak, és bár induláskor nem tudják végső céljukat, bíznak magukban, és a helyes utat követve meg is találják biztos helyüket a világban. A mese pszichológiai hatását a hőssel való azonosulás, a „kontemplatív együttmozgás” teremti meg.”³⁰

Ha ennek szellemében mesélünk a gyermekeinknek, azt gondolom, hogy a bibliai üzenetek, történetek átadásával sem lehet más célunk. Azért kell ezeket újra és újra elmondanunk, hogy életre segítsenek bennünket.

Dávid története közel állhat egy kisgyermekhez, hiszen úgy jelenik meg előttünk, mint a „legkisebb fiú”, aki látszólag esélytelen a testvéreivel, az ellenségeivel szemben. Mégis ő lesz a kiválasztott, aki céljai eléréseért bátran, hittel tud küzdeni. Történetének kulcsmondata: *„Mert nem az a fontos, amit lát az ember. Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.” (1Sám 16,7)*

Dávid és Góliát történetének feldolgozása során a cél az, hogy a kisgyermek átélje, hogy mi az az „életbátorság”. Dáviddal együtt megtanulhatják, hogy a látszat ellenére, az előttünk óriásként tornyosuló problémákkal, félelmekkel szembe lehet és kell nézni, és hittel, belső bátorsággal le lehet győzni azokat. Mindenkinek a „tarisznyájában” van ehhez „eszköz”, csak tudni kell azokat használni és felhasználni. Ehhez kapunk Istentől erőt, értelmet, áldást.

Motivációs játék

A motivációs játékhoz kavicsokra lesz szükségünk, illetve kis, négyzet alakúra vágott vászon-darabokra (a gyerekek létszámának megfelelő mennyiségűre), valamint festékre (lehetőleg akril, mivel az gyorsan szárad).

Indításként kérjük meg a gyerekeket, hogy idézzenek fel magukban, a saját életükből egy olyan eseményt, történetet, ami számukra nagyon sokat jelentett, örömet, sikerélményt szerzett. Majd válasszanak maguknak egy kavicsot (formára, méretre, amelyik tetszik nekik) és színezzék, fessék meg olyanra, ami a történetükhöz „illik”!

Amikor kész, kérdezzük meg ki az, aki szeretné elmesélni a történetét és megmutatni a kis kövecskét is (rákérdezhetünk a színekre, mintákra). Hallgassuk meg a történeteket (Kérjük meg a gyerekeket, hogy minél rövidebben meséljenek, hogy mindenkire, aki szeretné, sor kerülhessen), majd a kis kövecskéket „csomagoljuk be” az előre elkészített kendőcskébe, kössük meg, hogy mint egy kis batyut magukkal vihessék a gyerekek!

A kavics kapcsolódik Dávid és Góliát történetéhez, hiszen Dávid a tarisznyájában levő kövecskéket használta az óriással való küzdelem során.

A kövecskékben a gyerekek saját sikereiket, örömeiket, áldásaikat viszik magukkal, amit a későbbiekben is felidézhetnek a történettel együtt – megerősítést, megerősödést jelenthet számukra.

A feldolgozás menete

A motivációs játék, ráhangolódás és történet elmondása után következhet annak feldolgozása. Nagyobb csoportlétszám esetén mindez feltehetőleg nem fér bele egy tanórába, ezért két alkalmat is rászánhatunk. Így jut majd elég idő a maszkok elkészítésére és a játékra is.

³⁰ Kádár Annamária: Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban. Kulcslyuk Kiadó, 2013. 141.

Ez a történet kiválóan alkalmas dramatizálásra, illetve bábos megjelenítésre, hiszen az esemény egyenes szálú, cselekményes, párbeszédű. A játékhoz a kontrasztokra, ellentétekre építő vegyes technika alkalmazását javaslom:

A nagy, félelmetes filiszteus sereget, illetve Góliátot megjeleníthetjük kartonból készített óriás, festett maszkokkal, míg a velük szemben álló izraelieket kisebb, emberfej nagyságú maszkokkal jelképezhetjük, Dávid figuráját pedig egy velencei típusú, marionett figurával.

A maszkokat elkészíthetik a gyerekek (ezt valószínűleg örömmel meg is teszik), míg a bábót érdemes a pedagógusnak elkészíteni.

Azoknak, akik a filiszteus (különös tekintettel Góliátra) maszkokat készítenek, instrukcióként elmondhatjuk, hogy legyenek azok minél félelmetesebbek, ijesztőbbek. Az izraeliták serege lehet finomabb, halványabb színű, esetleg egységesebb megjelenésű.

A történet dinamikáját, üzenetét tekintve, illetve az időkeretet figyelembe véve, érdemes sűríteni mind az eseményeket, mind a párbeszédet. Dávid és Góliát küzdelme a történet csúcspontja, ezért ez a leghangsúlyosabb rész. Ennek felvezetése során hanghatásokkal, kiáltozással megteremthetjük egy csatátér „hangulatát”.

1. jelenet

A seregek felvonulása

Az izraeliták csapata katonásan, ámde csendben „vonul fel”, ezzel is érzékeltetve, hogy bizonytalanok magukban. Szorosan egymás mellé állnak, hiszen „félnek”.

Ezzel szemben a filiszteusok hangosan, nagy harci zajt keltve jelennek meg. A két „sereg” egymással szemben áll. Előlép Góliát, és gúnyolódik, fenyegetőzik. Erre a filiszteus harcosok minden alkalommal hangosan, kiabálva, esetleg nevetve reagálnak. Az izraeliek pedig egyre összébb zárnak, hátrálnak – kifejezve ezzel félelmüket.

2. jelenet

Dávid megjelenése, küzdelem

Ekkor, a legdrámaibb pillanatban jelenik meg Dávid. A marionett figura hátulról, az izraeli sereg mögül lép elő, úgy, hogy szétnyílik az összezárt csoport. Megjelenése mindenképpen meglepetést kelt, mivel a figura a maszkos alakokhoz képest sokkal kisebb. Ugyanakkor fürgébb, elevenebb mozgásra képes. Ezt a bábtypust a gyerekek is könnyen tudják mozgatni.

Ekkor válik nyilvánvalóvá a két főszereplő közötti különbség, a közöttük lezajló párbeszéd pedig a jellembeli különbségekre is rávilágít.

Góliát és a filiszteusok gúnyolódása a feszültséget a végletekig fokozza. Ekkor cselekszik Dávid.

Az eldobott kavics (fontos, hogy puha anyagból készüljön!) eltalálja Góliátot, a maszk leesik, a szereplő kihátrál. Most a filiszteusok húzódnak össze, rémülnek meg.

Mivel a bábót egy gyerek mozgatja, nehéz lenne a parittyás jelenetet megoldani. Ez már bizonyos fokú bábos rutint igényel, ezért egyszerűbb megoldás az, ha már a játéktérbe eleve elhelyezzük a kis textilből készült kövecskét (esetleg többet). Így az adott pillanatban csak le kell hajolnia és felvenni azt. Ez a mozdulatsor fontos, ezért érdemes jól „kijátszani”.

Góliát maszkjának lehullása egyúttal a fejének, hatalmának elvesztését is szimbolizálja. Mindaz lehull, elvész, összeomlik, ami őt erőssé tette. Nyilvánvalóvá válik, hogy e mögött nem volt valódi erő, csak látszat volt.

3. jelenet

A filiszteus sereg megsemmisült elvonulása, Dávid győzelmének ünneplése.

A filiszteusok az első riadalom után körbeállják a maszkot, felemelik, és szertartásosan (mintha temetnének) kiviszik.

Az izraeliták győztesként szintén felemelhetik Dávidot. Így ünnepeelve vonulnak ki.

Bábkészítés

Szükséges eszközök:

Karton (lehetőleg szétvágott dobozok), olló, festékek, ecsetek, ragasztó, különböző anyagok (fonalak, kóc, gyapjú stb.);

szivacsdarab, tiplifa, textilek, hajhoz kóc, rafia, fonal stb. olló, ragasztó, tű, cérna.

Maszkok elkészítése: A kartonból vágjunk ki fej-, illetve arcformájú darabokat! A filiszteusok maszkjaihoz nagyobbakat, az izraelitákéhoz kb. emberfej nagyságúakat.

Ezután a gyerekek megrajzolják a szemet, száját (ezt szintén ki kell vágni), majd megfestik a maszkokat. Fonallal, textillel, kóccal lehet még díszíteni.

Marionett figura elkészítése:

Fej: Egy nagyobb szivacsdarabot formáljunk fej alakúra! A fej tetején tegyünk egy bevágást, és ide ragasszuk be a tartórudat (tiplifát)! Ha kb. 50-60 cm hosszú rudat használunk, akkor egyúttal a báb testét is elkészíthetjük úgy, hogy a fejen keresztül átszúrjuk a tiplifát (felül meghagyva tartórésznek kb.20 cm-t). Érdeemes az egészet beragasztani, hogy a későbbiekben is stabil legyen.

Ezt követően egy világos színű (lehetőleg fehér vagy testszínű) vászon- illetve pamutdarabbal bevonjuk a fejet, úgy, hogy a nyakrésznél legyen elkötvé.

A testet (a farudat) ugyanazzal a textillel vonjuk be, mint a fejet, úgy, hogy a rúddal megegyező szélességű csíkot vágunk belőle, majd első lépésként beragasztózzuk a rudat. Erre téve a textilt elkezdjük szorosan feltekerni. Ezzel adunk a testnek egy kis teltséget. Végül végigvarrjuk az anyagot, sőt érdemes néhány öltéssel a fejhez is rögzíteni.

A kezeket, lábakat a következőképpen készítjük el: A karokhoz levágunk kb. 4 db 10 cm széles, 30-40 cm hosszúságú textilcsíkot (a fej és test anyagával egyező legyen). A rövidebb oldalánál indulva szorosan feltekerjük, majd a végén varrással rögzítjük.

A lábakat ugyanígy készítjük, csak hosszabb, kb. 20 cm szélességű csíkokkal dolgozunk.

Ezután a felső karokat (két összetekert rudat) hozzávarrjuk a nyakrészhez, a láb felső részét pedig a testhez. Ahhoz, hogy a kezek, lábak mozogni tudjanak, csak néhány öltéssel rögzítjük egymáshoz (lógniuk kell). Az alsó karokat hozzáöltjük a felsőkhöz, de csak néhány nagyobb, laza öltéssel (! a képen).

A térdnél (alsó lábszárnál) ugyanígy járunk el.

A kézfej, lábfej: vastagabb kartonból vágjunk ki két-két kéz- és lábfej alakú darabot, majd ezek alapján filcből négy-négy darabot! Ragasszuk össze a darabokat, majd hasonlóan nagy, laza öltésekkel, mint a karokat, lábakat varrjuk a megfelelő helyekre!

A báb ruháját szintén egyszerűen oldjuk meg. Egy szélesebb textilcsíkot kettéhajtunk, és vágunk rá egy akkora lyukat, amelyiken a fej átfér. Ha túl nagy a rés, a nyaknál összehúzzhatjuk, illetve a karok alatt egy-két öltéssel érdemes rögzíteni.

Az arcra filcből, textiltől applikáljuk a szemet, száját, orrot. A haj készülhet fonalból, rafiából, kócból.

**A fotók a Péceli Harangvirág Református Óvodában készültek, 2014 júniusában. A maszkokat a Báb és dráma a hitoktatásban című, 60 órás, akkreditált képzés résztvevői, hallgatói készítették Dávid és Góliát történetének feldolgozásához.
A marionett figura ugyanakkor készült – saját munka.**

Virágvasárnap (Mt 21,1-11)

1. Bevezető gondolatok

Virágvasárnap a húsvétot megelőző vasárnapra esik, és a nagyhét kezdetét jelzi. Miután Jézus elvégezte mindazt, amit a Messiásnak el kellett végeznie, szenvedésének és halálának színhelyére ment. A Jeruzsálembé való bevonulással földi útjának végső, döntő szakaszához érkezik. *„Az elbeszélés arra utal, hogy ez az esemény egyrészt a megígért király bevonulása, másrészt az Emberfia útja a kereszt felé.”*³¹

Jézus bevonulásával még egyszer nyilvánvalóvá tette messiási dicsőségét. Az eseménysorozat azért kezdődik az Olajfák hegyénél, mert az ószövetségi prófécia (Zak14,1) szerint itt kell a Messiásnak megjelennie. Ez különösen fontos és hangsúlyos Máté evangéliumában, aki rendszerint egy – egy ószövetségi idézettel „indokolja”, „legitimálja” a történéseket.

„Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék a próféta mondása: Mondjátok meg Sion leányának: Íme, királyod jön hozzád, szelíden és számaron ülve, igavonó állat csikóján.” (Mt 21,4-5)

A bevonulásról mind a négy evangélista tudósít, árnyalatnyi különbségekkel. Máté evangéliumában például két állat szerepel, az anyaállat és annak csikója, míg a többieknél egyetlen állatról olvashatunk. Lukács evangélista szerint Jézust csak a tanítványai ünneplik, Jánosnál pedig az ünnepre érkező zarándokok. Mindkét esetben azonban királynak nevezik őt. Máté és Márk azonban tartózkodik ettől a kifejezéstől, valószínűleg annak politikai tartalma miatt. A zsidó, elsősorban a népi messiási váradalmakhoz ugyanis hozzátartozott az a gondolat, hogy a messiás királyként, méghozzá az elnyomó hatalmat megdöntő, és az országot helyreállító uralkodóként lép fel. Ezzel szemben Jézus királysága nem politikai jellegű, hanem Isten igazságának nyilvánvalóvá tételében teljesedik be.³²

Az Olajfák hegye Jeruzsálemtől keletre helyezkedik el, kb. 800 méterre. Ennek nyugati lejtőjénél található Betfagé városa.³³ Nevének jelentése (bét pagé) a rabbinikus héber nyelvben *„az éretlen fügék háza”*, és Jeruzsálem elővárosának tekinthető. A városba való belépés előtt itt tisztálkodtak meg a zarándokok.³⁴

Jézus elküldi tanítványait, hogy hozzák el hozzá azt a szamarat és csikóját, amelyre *„szüksége van”*. Ezzel egyértelműen utal a már fentebb idézett zakariási prófécia (Zak 9,9), amelynek most kell beteljesednie. Feltűnő az a momentum, hogy Jézus olyanokhoz küldte tanítványait, akik őt „Úrként” ismerhették.³⁵

³¹ Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. III. kötet. Az Újszövetség könyveinek magyarázata. Mértékek, táblázatok, térképek. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János kiadója, Budapest, 1995. 31.

³² Biblia. Magyarázó jegyzetekkel. Kiadja a Magyar Bibliatársulat megbízásából a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Budapest, 1996. 1277.

³³ Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. III. kötet. 31.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo. 59.

Azt látjuk tehát, hogy már az előkészületek is arra utalnak, hogy Jézus Úrként, Messiásként vonul be Jeruzsálembe. Ezt erősíti a továbbiakban az ünnepélyes fogadtatás, a tömeg üdvözlő kiáltásai, a hozsanna³⁶, és Dávid Fiának említése.

A történet szimbolikáját tekintve nagy jelentőséggel bír a szamár és a pálmaág.

A *szamár* a teve és a ló háziasításáig a Közel-Kelet első számú teherhordó háziállata volt. Jelképi minőségében azonban nem sok megbecsülés övezte. A zsidóságban tisztátalan állatnak számított, ami egykori tiszteletére utalhat. Ennek ellenére a Bibliában pozitív a szamárról alkotott kép: pl. hősök jelképe (Izmaelé), törzsi jelvény (1Móz 49,14) volt. A pogány Bálám szamara felismeri az Úr angyalát (4Móz 22,23-33), Sámson egy szamárállkapoccsal ezer filiszteust ver agyon (Bír 15,15), Saul pedig elveszett szamarai helyett királyságot talál (1Sám 9-10).³⁷

A hagyomány szerint a szamár Jézus születésénél, a jászolnál is jelen volt, és fontos szerepet játszott az Egyiptomba való meneküléskor is.

Megítélése azonban nem egyértelmű, mert egyszerre pozitív és negatív jelentéstartalmakat is hordoz. Indiában például a temetői istenségek hátasa volt, Egyiptomban pedig az „ördögi” Széth állata. Az emésztő, forró sivatagi szelet is a szamárfulú Széth leheletének nevezték. Hórusz, Széth feletti győzelmét pedig az egyiptomiak tömeges szamáráldozattal ünnepelték.³⁸

A görögországban a szamár Dionüosz állata volt, és a bujaságot jelképezte, és Széth görög mása, a szamárfejű Tüphon is számos szörny apja volt.³⁹

Jézus szamara azonban teljesen más jelképiséget hordoz. Egyrészt az alázat, a békés szándék, az önkéntes szegénység jelképe, másrészt viszont a testre, földi vágyakra is utal, amelyeken azonban Krisztus, a Logosz (a magasabb szellemiség) képes uralkodni.

Misztériumhordozó jellegét mutatja az, hogy egykor valószínűleg az áldozatra szánt királyt vagy annak helyettesítőjét hordozta.⁴⁰ Ilyen értelemben jelenhet meg a virágvasárnapi történetben is, utalva Jézus későbbi áldozatára.

A ló harci állat volt, a szamár viszont az ünnepélyes, de békés felvonulások alkalmával jelent meg. Jézus szamárháton való bevonulása tehát azt jelzi, hogy bár királyként, de szelíd és békés Messiáskirályként lép fel.⁴¹

A másik fontos jelkép a történetben a pálma, pálmaág. A négy evangélista közül egyedül János nevezi meg (Jn 12,13) konkrétan a Jézus üdvözlésére levágott ágakat, Máténál és Márknál a fákról és a mezőről vágott és gyűjtött lombos ágakról olvashatunk (Mt 21,8; Mk 11,8), Lukács pedig egyáltalán nem szól ilyesmiről.

Feltételezhető azonban, hogy a növényi motívumok megjelenése nem kis jelentőséggel bír ebben a történetben. Erre utal az ünnep elnevezése is, hiszen Európa szerte „*pálmák vasárnapjának*” nevezik, nálunk pedig virágvasárnapnak.

A pálma a Mediterráneumban, a Földközi-tenger térségében őshonos növény, és mint ilyen sok ezer éve használják szimbolikus értelemben is. Elsősorban a győzelem jelképeként, diadalmi jelvényként ismert. Ebben az értelemben jelenik meg a virágvasárnapi történetben is, hiszen Jézust mint királyt ünnepli a tömeg, illetve a tanítványok. Erre utalnak a leterített ruhák is, amelyek a királyok bevonulásakor használt vörös szőnyeget helyettesítik.⁴²

³⁶ A „hozsanna” a héber „segíts hát” kifejezésből származik, eredetileg segélykiáltás a királyhoz, később azonban üdvözlő formula lett. Jubileumi Kommentár. Az Újszövetség könyveinek magyarázata III.kötet.32.

³⁷ Hoppál Mihály-Jankovics Marcell- Nagy András - Szemadám György: Jelképtár. Helikon Kiadó. 1994. 194.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Dr. Jakubinyi György: Máté evangéliuma. Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.

Budapest,1991. 230.

⁴² Uo.231.

Később a vértanúk örök győzelmének jelképe lett, akik a Barány előtt fehér ruhában állnak, kezükben pálmaágot tartva (Jel 7,9).⁴³ A hagyomány szerint az aprószentek is pálmaágot hordoznak a halál feletti győzelem jeleként.

Ezen kívül a pálma a világegyetem jelképeként, világfaként, életfaként is megjelenik a szakrális szimbolikában. Asszíriában, Babilóniában, Fóníciában⁴⁴, sőt még a zsidóságban is, mint paradicsomi fa szerepel, valamint az anyaság, a termékenység és a születés gondolatköre kapcsolódik hozzá.

Egyiptomban és a görögöknél a női istenségek megtestesítője volt, és mint a fák királynőjét hódolat övezte.

Ez a jelentéstartalom a keresztyénségben Máriára tevődik át, és a keresztyén művészetekben a pálmafa úgy jelenik meg, mint a szeplőtelen fogantatás és Jézus születésének jelképe.⁴⁵

Azokon a vidékeken, ahol nem él meg a pálma, általában fűzfával helyettesítik, mivel annak leveles ága emlékeztet a pálmaágra. Ez a két növény a zsidó hagyományban is összefonódik, hiszen „*a sátoros ünnepi felvonuláskor a zsidók pálmaágból, fűzből és mirtusból font „thürszoszt” (héber lüláv) hordoztak.*”⁴⁶

A fűz mint a tavasz egyik jelképes fája⁴⁷ szintén többféle jelentéssel bíró növényi szimbólum. Egyrészt a halált, gyászt⁴⁸, az elvesztett szerelmet szimbolizálja, másrészt viszont életfa is, hiszen jól tűri a metszést, és a földbe dugva még egy levágott ága is könnyen kihajt és meggyökeresedik.⁴⁹

Nálunk a virágvasárnap másik jellegzetes kora tavaszi növénye a barka, amelyet a katolikus egyházban az ünnepi szertartáshoz kapcsolódó virágvasárnapi körmenet alkalmával megszentelnek. A szentelt barkához nagyon sok hiedelem, szokás kapcsolódik a népi vallásosságban.

A körmenet jeruzsálemi eredetű, ahol a legutóbbi időkig minden évben virágvasárnapon megismételték Jézus bevonulását. Ez egy dramatikus szokás, amelynek során a mindenkori jeruzsálemi püspök számárháton vonult be a városba. A város kapui zárva voltak, a nép a városon kívül gyülekezett, itt szentelték meg a pálmaágakat.⁵⁰

Európa egyes területein (Ausztria, Németország) szokás volt a virágvasárnapi körmenet alkalmával Jézus számaron ülő alakját (egy szobrot) végigvezetni a városon, miközben a nép énekléssel kísérte.

A néphagyományban a virágvasárnaphoz több archaikus tavaszünneplő szokás is kapcsolódik. Ezek nagy többsége nem keresztyén, hanem pogány hiedelmekből ered. Ilyen például a kiszehajtás (téltemetés), villózás, azaz virágvasárnapi zöldághordás stb.⁵¹

Az ikonográfiában az ún. baiophorosz képtípus ábrázolja a virágvasárnap fő eseményét, Jézus bevonulását és az őt fogadókat. Az ókeresztyénségben Krisztus szenvedésének és megdicsőülésének útját diadalmenetnek tekintették, és a római császárok bevonulásához hasonlóan ábrázolták. Sokszor azonban leegyszerűsítették úgy, hogy Krisztust csak két

⁴³ Takács Béla: Bibliai jelképek a magyar református egyházművészetben. Kiadja a magyarországi Református Egyház Sajtóosztálya. Budapest, 1986. 98.

⁴⁴ Fónícia neve a pálmáéval egy töről fakad (phoinix), éppenúgy, mint fönixmadaré. Hoppál-Jankovics-Nagy-Szemadám: Jelképtár. Pálma címszó.173.

⁴⁵ Uo.174.

⁴⁶ Jankovics Marcell: Jelkép-kalendárium. Csokonai Kiadó, 1997. 100.

⁴⁷ Uo.101.

⁴⁸ „A szomorúfűz csak a múlt század közepén lett a halál, a gyász szimbóluma a biedermeier stílus érzélgős hatására. Rávészték a református temetők fejfáira, a sírkövekre falun és városon egyaránt rákerült a gyászjelentésekre.” Takács Béla: Bibliai jelképek a magyar református egyházművészetben. 107.

⁴⁹ Jankovics Marcell: jelképkalendárium.102.

⁵⁰ Innen ered a nálunk elterjedt barkaszentelés szokása. Magyar Katolikus Lexikon. online.

lexikon.katolikus.hu/V/Virágvasárnapi körmenet. html

⁵¹ Jankovics Marcell: Jelképkalendárium.101.

tanítvány kíséri, Zákeus pedig egy fán ülve figyel az eseményeket. Bizánci hatásra azonban az ábrázolásokon egyre több részlet tűnik fel, majd a középkor végére újra leegyszerűsödik: Krisztus követői ketten-hárman vannak.⁵²

2. A történet feldolgozása

Cél meghatározása

A virágvasárnapi történések felidézésével a cél az, hogy a gyerekeket bekapcsoljuk a nagyhét eseménysorozatába. Mivel a húsvéti ünnepkör telítve van mély és nehéz teológiai tartalmat hordozó tanításokkal és eseményekkel, meg kell találnunk azokat a pontokat, amelyek a gyerekekhez közelebb állnak és számukra befogadhatóak, átélhetőek.

A virágvasárnap olyan ünnep, amely alapvetően az öröme épül, bár a rákövetkező események miatt megjelenik benne a szenvedés miatt érzett szomorúság is. Mégis, azon túlmutatva, a Messiás-király dicsőségét, hatalmát, királyságát ünnepeljük. Ő az, aki képes legyőzni – bennünk is – a sötétséget, félelmet, szenvedést, fájdalmat, és „uralma alá vonni” az életünket.

Ahogy a természetben a téli „halál” után az élet újraindul, úgy az embernek is lehetősége van az újjászületésre, a halálból való feltámadásra, mert Krisztus már bejárta ezt az utat.

A dramatikus feldolgozás segítheti ennek az öröme az átélését, anélkül, hogy racionális magyarázatokba bocsátkoznánk. A gyerekek számára a rítusok, szimbólumok, gesztusok fontossá tehetik ezt az ünnepet.

Bruno Bettelheim a Mágikus napok ⁵³című írásában arra hívja fel a figyelmünket, hogy az ünnepek kiemelkedő jelentőségűek az ember életében, és ezek szimbolikus eseményei kitörölhetetlen nyomokat hagynak a világról alkotott képünkön.

„Az ünnepek ugyan arra valók, hogy mindnyájan élvezzük őket, annak azonban, hogyan ünnepeltük meg őket, egész hátralevő életünkre kiható következményei vannak.”⁵⁴

Motivációs gyakorlat

Ahogy a korábbiakban is láttuk, a növényi motívumok szorosan hozzátartoznak a virágvasárnaphoz.

Egyes vidékeken szokás volt, hogy a virágvasárnapi istentiszteletre egy-egy szál virágot, virágzó ágat vittek magukkal az asszonyok, amit maguk elé tettek a padban, vagy az énekeskönyvben leprésettek.

Amennyiben lehetséges megkérhetjük a gyerekeket, hogy hozzanak magukkal egy- két rügyező ágat, barkát, tavaszi virágot. Ha ez nem oldható meg, mi magunk vigyünk néhányat!

Beszélgessünk a gyerekekkel ezekről a növényekről, tapintsák, szagolják meg őket, soroljuk fel a nevüket, esetleg mindenki megnevezheti, neki melyik a kedvence. Ezután „játsszunk” velük: a történetre való ráhangolódást segítheti, ha a gyerekek egy kijelölt „út” mentén lerakják a virágokat, és mindenki átmegy ezen az úton. Lehet kaput formálni az ágakból, az alatt is átmenni. Eközben olyan mondókákat, énekeket lehet felidézni, amelyek kapcsolódnak az ünnephez, illetve a tavaszi időszakhoz.

⁵² Magyar Katolikus Lexikon. online. lexikon.katolikus.hu/B/bevonulás Jeruzsálembé. html

⁵³ Bruno Bettelheim: Az elég jó szülő. Mágikus jelentőségű napok. 386.

⁵⁴ Uo.

A játék után a virágokat tegyük vázába, hadd díszítsék a termet, és beszéljük meg a gyerekekkel az élményeiket! Milyen érzés volt virágok között sétálni, kapu alatt átbújni? Mi jut róla eszünkbe?⁵⁵

A kapu, a kapun való átlépés szimbolikus jelentőségű, hiszen a változást idézi fel bennünk. Mindig más környezetbe, más helyre, térbe érkezünk, jelképes értelemben pedig más élethelyzetbe, más minőségbe jutunk.⁵⁶

Jézus a jeruzsálemi kapun át vonult be a városba. Ekkor Ő is egy új szakaszhoz érkezett földi életében. Tudta, hogy a kapun való belépés mit hoz számára, ezért annak átlépése tudatos tett volt részéről. A kapu előtt ünneplő tömeg azonban pár nap múlva a kapun belül átfordult „átkozódó” tömeggé, más minőségűvé lett.

Egy másik motivációs lehetőség is a kapuhoz, kapu motívumhoz kapcsolódik. Egy lapra rajzoljunk fel egy stilizált kapuformát! Osszunk ebből minden gyermeknek, és beszéljünk róla! Mi jut eszükbe erről? Mit gondolnak, mi van a kapun kívül, illetve belül? Minek lehet ez a kapuja? Stb.

Majd kérjük meg őket, hogy díszítsék föl ezt a kaput, azaz színezzék ki, rajzoljanak rá virág-növény-illetve egyéb motívumokat! Az elkészült rajzokat tegyük ki a táblára, falra, hogy együtt lássuk azokat!

Majd következhet a történet elmondása, amit felvezethetünk azzal, hogy Jézusnak is egy kapun kellett áthaladnia, amikor Jeruzsálemhez érkezett. Az Őt ünneplők, virágzó ágakkal, növényekkel várták, és széppé tették számára az utat.

Dramatikus, maszkos játék

Mivel a virágvasárnap ünnepe szorosan kapcsolódik a passiótörténethez, érdemes az ún. passiójátékokhoz hasonló felépítésű feldolgozásban gondolkodni. Ha a motivációs gyakorlatok során felmerült kapumotívumra építünk, egy nagyon szép maszkos- dramatikus játékkal, annak misztériumát, jelentéstartalmát átélhetjük a gyerekekkel együtt.

A játékhoz a maszkokat a gyerekek készítsék el! Egyedül Jézus az, aki nem visel maszkot –ez is mély jelentéstartalmat hordoz. Ő a szilárd pont, a változhatatlan a „*Vagyok, aki vagyok*”.

„*Jézus Krisztus tegnap és ma, és mindörökké ugyanaz.*” (Zsid 13,8). Körülötte minden és mindenki változik, átfordul pozitívból negatívba és fordítva.

A maszk is egyfajta átváltozást, átlényegülést jelent, ezért kifejező az emberi lényünkre nézve. A játék során használjuk a virágokat, növényeket úgy, mint a bevezető játékok alkalmával! A virágút mentén halad Jézus, és az ágakból font kapun megy át. Eközben a kísérők, a „tömeg”(maszkos) énekelhetnek, ünnepelhetik Őt.

Maszkok elkészítése

Szükséges anyagok: kartondoboz darabok, olló, festékek, ecsetek, tűzőgép, nagyobb textilek, lepedő

Előre vágjuk ki a maszkokat a kartonból, mert a gyerekek számára ez nehéz. Utána ők fessék ki tetszés szerint!

Amikor elkészültek, tűzőgéppel a nagyobb textileket hozzáragozíthatjuk, ezáltal a ruha is megvalósul. A textil súlya miatt a maszkok megállnak a fejen, azokat nem szükséges egyéb módon rögzíteni.

⁵⁵ Sok helyen szokás, hogy az óvodai ballagás alkalmával a gyerekek egy virágos ágakból font kapun, vagy számon bújnak át. Ez is felidéződhet a gyerekekben.

⁵⁶ Például a születés is egy „kapun” való átjutás, a halál szintén az ismeretlenbe való átlépés.

A maszkokat a Debreceni Református Hittudományi Egyetem hallgatói készítették, 2015 márciusában a Művészettel a katechézisben című kurzus keretén belül, a Passiótörténet feldolgozásához.

Felhasznált irodalom

Biblia. Magyarázó jegyzetekkel. Kiadja a Magyar Bibliatársulat megbízásából a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Budapest, 1997.

Biblikus Teológiai Szótár. Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest,1972.

Bruno Bettelheim: Az elég jó szülő. Park Kiadó,2014.

Hoppál Mihály- Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: Jelképtár. Helikon Kiadó,1994.

Dr.Jakubinyi György: Máté evangéliuma. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest,1991.

Jankovics Marcell: Jelképkalendárium. Csokonai Kiadó,1997.

Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata I-III. kötet. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Budapest, 1995.

Kapitány Ágnes- Kapitány Gábor: A maszk www.mandalaportal.hu

Kádár Annamária: Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban. Tíz EQ fejlesztő mesével. Kulcslyuk Kiadó,2013.

Keresztyén Bibliai Lexikon I-II. kötet. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Budapest,1995.

Lengyel András maszk és (költő) szerep Kosztolányi Dezső szerepértelmezéséről.
www.mandalaportal.hu

Mc Alister,Hasel: No Pat Answers. www.mandalaportal.hu

Takács Béla: Bibliai jelképek a magyar református egyházművészetben. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Sajtóosztálya. Budapest, 1986.

Zolnay Vilmos: A művészetek eredete (Pokoljárás). Magvető Kiadó. Budapest, 1983.

Készítette: Kustárné Almási Zsuzsanna

Debrecen, 2015.

BEVEZETŐ LECKÉK

A negyedikes tanévet három leckével alapozzuk meg:

1. Kit és mit követek?		A példaképek és ideák szerepét járjuk körül, mely elvezet a család és az egyházunk őseinek példamutató értékeihez.
2. Gyökereink	2/A. A családi viszonylatban	Gyülekezeti hittanoktatásban a családi gyökereket és az azokból eredő értékeket tudatosítjuk, egyházi iskolában a második órában lehetőségünk van egy az iskolához vagy a gyülekezethez kötődő példaadó református életén keresztül ezt a református identitáson belül is vizsgálni.
	2/B. A reformátusságon belül	
3. Isten a mi királyunk.		A jövőbeli meghatározottságunkhoz (kit követek, ki után megyek) és a múltbeli meghatározottságunkhoz egy harmadik dimenziót, a felülről való meghatározottságunkat illesztjük az év szimbolikáját és témáját is megalapozó leckében.